VERICA TRSTENJAK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2012. szeptember 13.[1]

C-92/11. sz. ügy

RWE Vertrieb AG
kontra
Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV

(A Bundesgerichtshof [Németország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Áremelésről szóló feltételek gázellátási szerződésekben — A kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések fogalma a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében — Kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezésekre hivatkozó feltételek általános szerződési feltételekben — A 93/13 irányelv 5. cikke és 3. cikkének a 2003/55 irányelv A. mellékletének b) és c) pontjával összefüggésben értelmezett (3) bekezdése szerinti átláthatósági követelmény — Szerződésmódosítási feltétel tisztességtelensége a 93/13 irányelv 3. cikke alapján, figyelemmel a 3. cikkhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontjára és 2. pontjának b) alpontjára”

Tartalomjegyzék

I – Bevezetés 3

II – Jogi háttér 4

A – Az uniós jog 4

1. A 93/13 irányelv 4

2. A 2003/55 irányelv 5

B – A nemzeti jog 6

1. Az 1979. június 21-i AVBGasV 6

2. A Bürgerliches Gesetzbuch 7

III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések 8

1 — Az indítvány eredeti nyelve: német.
Az eljárás nyelve: német.

IV – A Bíróság előtti eljárás 9

V – A felek főbb érvei 10

A – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés 10

B – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés 10

VI – A jogkérdésről 11

A – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről 11

1. A kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések jogszabályi meghatározásának hiánya és az egyes nyelvi változatok közötti eltérések 11

2. A rendelkezés keletkezésének története, valamint értelme és célja 12

a) Keletkezéstörténet 13

b) Teleologikus megfontolások 13

i. A 93/13 irányelvre vonatkozó általános megfontolások 13

ii. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésére vonatkozó konkrét megfontolások ... 14

B – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről 17

1. A 93/13 irányelv 5. cikke szerinti átláthatósági rendelkezés és a 93/13 irányelv 3. cikke tisztességtelenségre vonatkozó rendelkezésének viszonya 18

2. A 93/13 irányelv 5. és 3. cikke szerinti átláthatósági rendelkezés és 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése szerinti átláthatósági követelmény viszonya 18

3. A Bíróság és a nemzeti bíróságok általi felülvizsgálat terjedelme 20

4. A jogvita tárgyát képező árkiigazítási feltétel felülvizsgálata a 93/13 irányelv 5. cikkében szereplő átláthatósági rendelkezés figyelembevételével, különös figyelemmel a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontjára és 2. pontjának b) alpontjára 21

a) Az érvényes árkiigazítási feltétellel szemben támasztott alapvető követelmények 22

b) Az átláthatósági követelmény korlátozása a fogyasztó javára szolgáló védelmi mechanizmusokkal 22

i. A felmondás lehetősége 22

ii. A bíróság általi felülvizsgálat lehetősége 23

iii. Záró értékelés 24

5. A jogvita tárgyát képező feltétel felülvizsgálata a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében szereplő átláthatósági rendelkezés figyelembevételével, különös tekintettel az A. mellékletre 25

6. Összefoglalás 26

C – Az ítélet hatályának esetleges korlátozásáról 26

VII – Végkövetkeztetések 27

I – Bevezetés

1. A német Bundesgerichtshof (szövetségi legfelsőbb bíróság) ezen előzetes döntéshozatal iránti kérelme a gázellátási szerződésekkel összefüggő fogyasztóvédelmi kérdéseket érint. Az alapeljárás felperese (a továbbiakban: felperes) fogyasztóvédelmi egyesület, amely egy energiaellátó vállalkozás 25 fogyasztója által ráruházott felhatalmazás alapján az ezen energiaellátó vállalkozás által 2003 és 2005 között bevezetett áremelések ellen indított keresetet. Ebben az időszakban a háztartási fogyasztók és a kisebb ipari fogyasztók tarifális fogyasztóként vagy úgynevezett különleges fogyasztóként vételeztek gázt. A szóban forgó időszakban kizárólag a tarifális fogyasztókra vonatkozott nemzeti szabályozás, a Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden (a tarifális fogyasztók gázellátására vonatkozó általános feltételekről szóló rendelet, a továbbiakban: AVBGasV)[2]. E jogszabály értelmében tarifális fogyasztónak azok a fogyasztók minősültek, akik az alapellátás hatálya alá tartoztak, és akik részére az általánosan érvényes árak alapján szállítottak gázt. A gázfogyasztóknak azonban lehetőségük volt e nemzeti jogszabály rendelkezéseitől való eltérésre. E lehetőséggel gyakran éltek, többek között azért, mert a jogszabályi előírások keretein kívüli fogyasztók kedvezőbb árakat fizettek. E fogyasztókkal az energiaellátó vállalkozások úgynevezett különleges fogyasztói szerződéseket kötöttek, amelyek nem tartoztak az AVBGasV hatálya alá, és amelyekben különleges szerződési feltételekről és árakról állapodtak meg. Tartalmilag ezek a szerződések általános szerződési feltételeikben vagy az AVBGasV-ra hivatkoztak, vagy szó szerint átvették az ott szereplő rendelkezéseket. A felperes engedményezőinek legalább egy része esetében ilyen különleges fogyasztókról volt szó. Az alapeljárás felei közötti egyik lényeges vitás kérdés arra vonatkozik, hogy az energiaellátó vállalkozás – az alapeljárás alperese – hivatkozhat-e az AVBGasV egy rendelkezésére, amely áremeléshez való jogot biztosít az energiaellátó vállalkozásoknak.

2. A fentiekre tekintettel az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet előterjesztő bíróság egyrészt azt kérdezi, hogy a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv[3] – 1. cikkének (2) bekezdésére tekintettel – akkor is alkalmazandó-e, ha egy eladó vagy szolgáltató és egy fogyasztó közötti szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel alapján olyan jogszabály hatályát kötik ki, amely a szerződő felekre és az általuk kötött szerződésre ugyan nem alkalmazandó, de amelyet a szerződési feltételt használó fél változatlan formában átvesz. A kérdést előterjesztő bíróság másrészt azt kérdezi, hogy egy nem átlátható szerződési feltétel a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontjával és 2. pontjának b) alpontjával összefüggésben értelmezett 3. és 5. cikke, valamint a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. június 26-i 2003/55/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv[4] A. mellékletének b) és/vagy c) pontjával összefüggésben értelmezett 3. cikkének (3) bekezdése fényében mégis kellően világosnak és érthetőnek tekinthető-e, ha biztosított, hogy a szolgáltató a fogyasztóit mindenféle áremelésről megfelelő időben tájékoztatja, és a fogyasztók kérhetik az áremelés bíróság általi felülvizsgálatát, továbbá felmondhatják a szerződést.

2 — BGBl. I 1979., 676. o. Az AVBGasV 2006. november 7-ig volt hatályban. Helyébe a 2006. október 26-i Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Gas aus dem Niederdrucknetz (a háztartási fogyasztók alapellátásának és a kisnyomású hálózatból történő kiegészítő gázellátásnak az általános feltételeiről szóló rendelet, Gasgrundversorgungsverordnung – GasGVV, BGBl. I 2391., 2396. o.) lépett.

3 — HL L 95., 29.o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.

4 — HL L 176., 57. és azt követő oldalak; magyar nyelvű különkiadás 12. fejezet, 2. kötet, 230. o.

II – Jogi háttér

A – *Az uniós jog*

1. A 93/13 irányelv

3. A 93/13 irányelv tizenharmadik, tizennegyedik és huszadik preambulumbekezdésének szövege a következő:

„mivel a tagállamoknak azok a törvényi vagy rendeleti rendelkezései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák a fogyasztói szerződések feltételeit, vélhetően nem tartalmaznak tisztességtelen feltételeket; mivel ezért nem tűnik szükségesnek, hogy alárendeljék ennek az irányelvnek azokat a feltételeket, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy a Közösség aláíró felei; mivel ebben a vonatkozásban az 1. cikk (2) bekezdésében szereplő »kötelező törvényi vagy rendeleti rendelkezések« kifejezés azokat a szabályokat is lefedi, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg;

mivel a tagállamoknak ugyanakkor gondoskodniuk kell arról, hogy a szerződések ne tartalmazhassanak tisztességtelen feltételeket, mert ezt az irányelvet kell alkalmazni a közszolgáltatás jellegű üzleti tevékenységekre is;

[…]

mivel a szerződéseket egyszerű, érthető nyelven kell megfogalmazni; mivel a fogyasztó számára lehetőséget kell biztosítani, hogy megismerhesse az összes feltételt; és mivel kétség esetén a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezést kell irányadónak elfogadni;”

4. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy a Közösség aláíró, különösen a fuvarozás területén, nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá.”

5. A 93/13 irányelv 3. cikkének (1) és (3) bekezdése a következőket írja elő:

„(1) Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.

[…]

(3) A melléklet tartalmazza azoknak a feltételeknek a jelzésszerű és nem teljes felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.”

6. A 93/13 irányelv 4. cikke a következőket írja elő:

„(1) A 7. cikk sérelme nélkül, egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ.

(2) A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.”

7. A 93/13 irányelv 5. cikke értelmében:

„Olyan szerződések esetében, amelyekben a fogyasztónak ajánlott valamennyi feltétel vagy a feltételek némelyike írásban szerepel, ezeknek a feltételeknek világosnak és érthetőnek kell lenniük. Ha egy feltétel értelme kétséges, akkor a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezés az irányadó. […]”

8. A 93/13 irányelv melléklete („A 3. cikk (3) bekezdésében említett feltételek”) 1. pontjának j) alpontja említi azokat a feltételeket, amelyek tárgya vagy hatása az, hogy „feljogosítják az eladót vagy szolgáltatót a szerződési feltételek egyoldalú megváltoztatására a szerződésben feltüntetett és érvényes indok nélkül”.

9. A 93/13 irányelv 2. pontja b) alpontjának második albekezdése a következőképpen magyarázza meg a j) alpont hatályát:

„A j) pont sem akadályozza azoknak a feltételeknek az alkalmazását, amelyek szerint az eladó vagy szolgáltató fenntartja a jogát határozatlan időre szóló szerződés feltételeinek egyoldalú megváltoztatására, azzal a kikötéssel, hogy az eladó vagy szolgáltató köteles erről a másik szerződő felet vagy feleket ésszerű időn belül értesíteni, és hogy az utóbbi jogosult a szerződést azonnali hatállyal felmondani.”

2. A 2003/55 irányelv [5]

10. A 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése értelmében:

„A tagállamok megfelelő intézkedéseket hoznak a végső fogyasztók védelmére és a magas szintű fogyasztóvédelem érdekében, és különösen megfelelő biztosítékokat nyújtanak a védelemre szoruló fogyasztók védelmére, többek között megfelelő intézkedésekkel előzik meg, hogy az ilyen fogyasztókat kizárják az ellátásból. Ebben a vonatkozásban a tagállamok megtehetik a szükséges intézkedéseket a távoli területeken található, a gázhálózathoz csatlakozó fogyasztók védelmére. A tagállamok kijelölhetnek a gázhálózathoz csatlakozó fogyasztók ellátására egy végső menedékes szolgáltatót. Magas szintű fogyasztóvédelmet biztosítanak, különös tekintettel az általános szerződési feltételek

5 — A jogvita által érintett áremelések 2004. július 1-je és 2005. október 1-je közötti időszakában hatályos 2003/55 irányelvet 2011. március 3-ával a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/55/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2009. július 13-i 2009/73/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 211., 2009.8.14., 94. o.) hatályon kívül helyezte. Ez az irányelv a 2003/55 irányelv 2. cikkének, 3. cikke (3) bekezdésének és A. mellékletének megfelelő előírásokat tartalmaz. Ezzel szemben a jogvita által érintett áremelések 2003. január 1-je és 2003. június 30. közötti időszakában még hatályos, a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról szóló, 1998. június 22-i 98/30/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 204., 1998.7.21., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 12. fejezet, 2. kötet, 28. o.) még nem tartalmaz hasonló szabályozást.

átláthatóságára, az általános információkra és a vitarendezési eljárásokra. A tagállamok biztosítják, hogy a feljogosított fogyasztók ténylegesen szolgáltatót válthassanak. Az említett intézkedések – legalább a háztartási fogyasztók esetében – magukban foglalják az A. mellékletben megállapított intézkedéseket."

11. A 2003/55 irányelv A. melléklete („Fogyasztóvédelmi intézkedések") a következőképpen rendelkezik:

„A fogyasztóvédelemre vonatkozó közösségi jogszabályok, különösen a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, valamint a 93/13/EK tanácsi irányelv sérelme nélkül a 3. cikkben említett intézkedéseknek biztosítaniuk kell, hogy a fogyasztóknak:

a) […]

A feltételeknek tisztességesnek kell lenniük, és előzetesen ismertetni kell azokat. Ezeket az információkat minden esetben a szerződés megkötése vagy visszaigazolása előtt kell megadni. Ha a szerződést közvetítőkön keresztül kötik, a fenti információkat akkor is még a szerződés megkötése előtt kell megadni;

b) megfelelő időben tudomásukra hozzák, ha a szerződési feltételekben módosítás várható, és az értesítéssel együtt felhívják a figyelmüket az elállás jogára. Az ellátást nyújtók a fogyasztókat megfelelő időben közvetlenül tájékoztatják mindenféle díjemelésről, minden esetben azonban a díjemelést követő szokásos számlázási időszak lejártát megelőzően. A tagállamok biztosítják, hogy a fogyasztók felmondhassák a szerződésüket, ha a gázszolgáltató által ajánlott új feltételeket nem fogadják el;

c) átlátható információt kapjanak [helyesen: nyújtsanak] az érvényes árakról és tarifákról, valamint a gázellátáshoz való hozzáférés és használat általános szerződési feltételeiről;

d) […] Az általános szerződési feltételeknek tisztességeseknek és áttekinthetőknek kell lenniük. Világosan és érthetően kell megfogalmazni azokat. A fogyasztókat védeni kell a félrevezető vagy tisztességtelen értékesítési módszerek ellen;"

12. A 2003/55 irányelv 33. cikkének (1) bekezdése értelmében az irányelvet a tagállamoknak főszabály szerint 2004. július 1-jéig át kellett ültetniük.

B – *A nemzeti jog*

1. Az 1979. június 21-i AVBGasV[6]

13. A rendelet 1. §-ának (2) bekezdése a következő fogalommeghatározást tartalmazza:

„E rendelet értelmében fogyasztónak a tarifális fogyasztó minősül."

6 — Lásd a 2. lábjegyzetet.

14. Az AVBGasV 4. §-ának (1) és (2) bekezdése a Bundesgerichtshof ítélkezési gyakorlata szerint megalapozza a gázellátó vállalkozás azon jogát, hogy az általános tarifákat méltányos mérlegelés (BGB 315. §) alapján megváltoztassa.[7] Az előírás a következőképpen rendelkezik:

„4. §

Az ellátás módja

(1) A gázellátó vállalkozás az általános tarifák és feltételek mellett gázt bocsát rendelkezésre. A szolgáltató termelési és felhasználási viszonyaiból eredő eltérési lehetőséggel megállapított fűtőértéket, valamint a földgáznak a fogyasztó ellátása szempontjából mérvadó nyugalmi nyomását az általános tarifák szerint határozzák meg.

(2) Az általános tarifák és feltételek megváltoztatása csak a nyilvános közzétételt követően lép hatályba.”

2. A Bürgerliches Gesetzbuch

15. A Bürgerliches Gesetzbuch (német polgári törvénykönyv, a továbbiakban: BGB) 307. §-a a következőképpen rendelkezik:

„(1) Az általános szerződési feltételekben foglalt rendelkezések érvénytelenek, ha azok a feltételeket használó féllel szerződést kötő felet a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével méltánytalanul hátrányos helyzetbe hozzák. A méltánytalanul hátrányos bánásmód abból is fakadhat, hogy a rendelkezés nem világos és érthető.

(2) Kétség esetén méltánytalanul hátrányos bánásmód feltételezendő, amennyiben egy rendelkezés

1. nem összeegyeztethető azon törvényi szabályozásnak valamely lényeges alapgondolatával, amelytől eltér, vagy

2. a szerződés jellegéből fakadó lényeges jogokat vagy kötelezettségeket oly módon korlátoz, hogy a szerződés céljának elérését veszélyezteti.

(3) Az (1) és a (2) bekezdés, valamint a 308. és 309. § csak az általános szerződési feltételekben szereplő olyan rendelkezésekre vonatkozik, amelyek a jogszabályoktól eltérő vagy azokat kiegészítő szabályozást tartalmaznak. Más rendelkezések az (1) bekezdés első mondatával összefüggésben értelmezett második mondata alapján minősülhetnek érvénytelennek.”

16. A BGB 308. és 309. §-a egyes tiltott feltételek felsorolásával konkretizálja a 307. § (2) bekezdését.

17. A BGB 310. §-ának (2) bekezdése pedig a következőképpen rendelkezik:

„A 308. és 309. § nem alkalmazható a villamosenergia-, gáz-, távhő- és vízellátó vállalkozásoknak a fogyasztók ellátó hálózatból történő villamosenergia-, gáz-, távhő- és vízellátására vonatkozó szerződéseire, feltéve, hogy az ellátási feltételek nem térnek el a fogyasztó hátrányára a tarifális fogyasztók villamosenergia-, gáz-, távhő- és vízellátására vonatkozó általános feltételekről szóló rendeletektől. Az első mondat megfelelően alkalmazandó a szennyvízelvezetésre vonatkozó szerződésekre.”

7 — Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló határozat 14. pontját.

III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

18. A felperes jogképes fogyasztóvédelmi egyesület, amely összesen 25 gázfogyasztó által ráruházott felhatalmazás alapján az alapeljárás alperese (a továbbiakban: alperes), egy energiaellátó vállalkozás által 2003 és 2005 között megvalósított áremelések miatt visszatérítés iránti követelést érvényesít. Az alperes ezen áremeléseket olyan szerződési feltételekre alapította, amelyek az AVBGasV jogszabályi rendelkezéseire hivatkoztak vagy azzal megegyező szövegű rendelkezéseket tartalmaztak. Az AVBGasV az 1. §-ában foglalt kifejezett jogszabályi rendelkezések értelmében azonban csak a tarifális fogyasztókra vonatkozott. Tarifális fogyasztók a 2005. évi EnWG 36. §-ának (1) bekezdése (korábban az 1998. évi EnWG 10. §-a (1) bekezdésének első mondata) szerint azon fogyasztók, akik az alapellátást nyújtó adott szolgáltató által biztosított alapellátás körébe tartoznak, és akiket az általánosan érvényes árak alapján látnak el. E tekintetben általában viszonylag alacsony energiaigényű vevőkről van szó.[8] A kérdéses időpontban azonban a gázfogyasztók eltérhettek az AVBGasV előírásaitól. E lehetőséggel gyakran éltek, többek között azért, mert a jogszabályi előírások keretein kívüli fogyasztók kedvezőbb árakat fizettek. Ezekkel a fogyasztókkal az energiaellátó vállalkozások úgynevezett különleges ellátási szerződéseket kötöttek, amelyek nem tartoztak az AVBGasV hatálya alá, és amelyekben különleges szerződési feltételeket és árakat kötöttek ki. Tartalmilag e szerződések az általános szerződési feltételek keretében az AVBGasV-ra hivatkoztak, vagy szó szerint átvették az ott található rendelkezéseket. A felperes engedményezőinek legalább egy része esetében ilyen különleges fogyasztókról volt szó.

19. A 2003. január 1-je és 2005. október 1-je közötti időszakban az alperes a gázárakat összesen négy alkalommal emelte. A 25 fogyasztónak ezen időszakban gyakorlatilag nem volt lehetősége arra, hogy gázellátót váltson, mivel az energiapiac liberalizálása még nem volt elég előrehaladott, így nem létezett alternatív gázellátó vállalkozás, amely az engedményezők részére szintén gázt szállíthatott volna.[9] A fogyasztók ezért – részben a visszatéríttetés fenntartása mellett – fizették a szállított gázért a 2003–2005-ös időszakban kiszámlázott emelt díjat.

20. A felperes a gázáremeléseket érvénytelennek tekinti, ennek következtében az áremelések alapján fizetett összegek visszatérítését követeli. A Landgericht (tartományi bíróság) helyt adott a keresetnek, az alperes ez ellen irányuló fellebbezése nem járt sikerrel. A fellebbviteli bíróság indokolásként kifejtette, hogy az alperest nem illette meg az AVBGasV 4. §-a szerinti áremelési jog, mivel ez az előírás az AVBGasV 1. §-ának (2) bekezdése értelmében csak a tarifális fogyasztókra alkalmazandó. Az árváltoztatásról szóló szerződési feltételek ellentétesek a BGB 307. §-ával, mivel nem kellően világosak és érthetőek, és méltánytalanul hátrányos helyzetbe hozzák a fogyasztót, aki az árváltoztatás jogcímét nem tudja megbízhatóan ellenőrizni. Ezen az alperes hosszabb távú szerződéses jogviszony következtében figyelembe veendő érdeke sem változtat, valamint az a körülmény sem, hogy az árváltoztatási feltétel megfelel az AVBGasV 4. §-ában foglalt jogszabályi mintának. A fellebbviteli bíróság által elfogadott felülvizsgálati kérelmében az alperes továbbra is a kereset elutasítását kéri.

21. A Bundesgerichtshof mint felülvizsgálati fórum egyrészt azt kérdezi, hogy alkalmazható-e a 93/13 irányelv, tekintettel az 1. cikk (2) bekezdésére, és annak tisztázását kéri, hogy akkor is kizárt-e egy szerződési feltétel felülvizsgálata a 93/13 irányelv szerint, ha egy gázellátó vállalkozás és egy fogyasztó közötti szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel alapján törvényi vagy rendeleti rendelkezés korlátlan hatályát kötik ki, még ha ez a törvényi vagy rendeleti rendelkezés a szerződő felekre és az általuk kötött szerződéstípusra jogszabály szerint nem is alkalmazandó. Ezzel összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróság felhívja a Bíróság figyelmét arra, hogy nincs oka annak, hogy az úgynevezett különleges fogyasztók kedvezőbb bánásmódban részesüljenek, mint a tarifális fogyasztók. Ennek felel meg a BGB 310. §-ának (2) bekezdésében foglalt német szabályozás is.

8 — A felek egyező előadásának megfelelően, lásd ehhez többek között a 2006. szeptember 7-i keresetlevél 61. oldalát.

9 — Mint ezt maga az alperes 2006. december 22-i ellenkérelmében állítja.

22. A kérdést előterjesztő bíróság másrészt azt szeretné tudni, hogy a gázszállítási szerződéseket kínáló vállalkozás árváltoztatási jogára vonatkozó szerződési feltételek, amelyek nem tartalmaznak információkat az árváltoztatás indokára, feltételeire és mértékére vonatkozóan, a 93/13 irányelv melléklete 1. pontjának j) alpontjával és 2. pontjának b) alpontjával összefüggésben értelmezett 3. és 5. cikkének, valamint a 2003/55 irányelv A. mellékletének b) és/vagy c) pontjával összefüggésben értelmezett 3. cikke (3) bekezdésének fényében mégis kellően világosnak és érthetőnek tekinthetők-e, ha biztosított, hogy a szolgáltató a fogyasztóit mindenféle áremelésről megfelelő időben tájékoztatja, és a fogyasztók kérhetik az áremelés bíróság általi felülvizsgálatát, továbbá felmondhatják a szerződést. Ezzel összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróság kétségeit fejezi ki a 2003/55 irányelv A. melléklete b) és/vagy c) pontjának a jelen ügyre való alkalmazhatóságát illetően arra hivatkozással, hogy ez az előírás csak az „érvényes árak[ra] és tarifák[ra]” vonatkozik, az árváltoztatásokra azonban nem.

23. Ilyen körülmények között a Bundesgerichtshof úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

1) Úgy kell-e értelmezni a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 1. cikkének (2) bekezdését, hogy nem tartoznak az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá az olyan fogyasztókkal kötött gázszállítási szerződésekben foglalt, árváltoztatásra vonatkozó szerződési feltételek, akiket az általános ellátási kötelezettségen kívül, az általános szerződési szabadság keretében látnak el gázzal (különleges fogyasztók), ha e szerződési feltételekben a tarifális fogyasztókra az általános csatlakozási és ellátási kötelezettség keretében érvényes törvényi rendelkezéseket változatlan formában emelték át a különleges fogyasztókkal fennálló szerződéses viszonyokba?

2) Úgy kell-e értelmezni – amennyiben alkalmazandó – a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 3. cikkének (3) bekezdéséhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontjával és 2. pontja b) alpontjának második mondatával összefüggésben értelmezett 3. és 5. cikkét, valamint a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. június 26-i 2003/55/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv A. mellékletének b) és/vagy c) pontjával összefüggésben értelmezett 3. cikkének (3) bekezdését, hogy a különleges fogyasztókkal kötött földgázszállítási szerződésekben foglalt, árváltoztatásra vonatkozó szerződési feltételek megfelelnek a világos és érthető megfogalmazással és/vagy a szükséges mértékű átláthatósággal szemben támasztott követelményeknek, ha azok nem rögzítik ugyan az árváltoztatás indokát, feltételeit és mértékét, biztosított azonban, hogy a gázellátó vállalkozás a fogyasztóit mindenféle áremelésről megfelelő időben előre tájékoztatja, és a fogyasztók felmondhatják a szerződést, ha a velük közölt megváltozott feltételeket nem kívánják elfogadni?

IV – A Bíróság előtti eljárás

24. Az előzetes döntéshozatalra utaló, 2011. február 9-i határozat 2011. február 28-án érkezett a Bíróság Hivatalához.

25. A Bíróság alapokmányának 23. cikkében meghatározott határidőn belül az alapeljárás felei, a Belga Királyság Kormánya, a Németországi Szövetségi Köztársaság Kormánya és az Európai Bizottság nyújtott be írásbeli észrevételeket.

26. A 2012. június 28-i tárgyaláson az alapeljárás feleinek, a Németországi Szövetségi Köztársaság Kormányának és a Bizottságnak a képviselői jelentek meg, hogy ismertessék észrevételeiket.

V – A felek főbb érvei

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés*

27. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdést illetően a *felperes* és a *Bizottság* azt az álláspontot képviseli, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése oly módon értelmezendő, hogy az olyan fogyasztókkal kötött gázszállítási szerződésekben foglalt, árváltoztatásra vonatkozó szerződési feltételek, akiket az általános ellátási kötelezettségen kívül, az általános szerződési szabadság keretében látnak el gázzal, akkor is a 93/13 irányelv rendelkezéseinek hatálya alá tartoznak, ha e feltételek olyan jogszabályi előírásokat vesznek át, amelyek nem e fogyasztókra, hanem kizárólag más fogyasztókra vonatkoznak. Indokolásként a 93/13 irányelv tizenharmadik preambulumbekezdésére utalnak. Ha egy szerződési feltételt a jogszabályban előírttól eltérő szerződéstípusra alkalmazandónak nyilvánítanak, akkor nem áll fenn a szabályozás azonossága, és nem feltételezhető, hogy a jogalkotó a norma hatálya alá nem tartozó kontextusban automatikusan a megfelelőségből kívánt volna kiindulni. A hivatkozás a szerződéses felek autonóm döntésén alapul és nem kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezésen. Ellenkező esetben a szerződési feltételeket alkalmazó fél meghatározott szabályozásra való általános hivatkozás útján kivonhatná magát a tartalmi ellenőrzés alól és megkerülhetné a 93/13 irányelv előírásait. Kivételt megállapító szabályozásként a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését nem szabad a szövegén túlterjedően értelmezni.

28. A *belga kormány* is alapvetően ezt a felfogást képviseli, azonban úgy véli, hogy a 93/13 irányelv alkalmazandóságát az 1. cikk (2) bekezdése alapján egyébként is csak olyan kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések zárhatják ki, amelyek közérdeken alapuló, feltétlenül érvényesítendő követelmények kielégítését szolgálják. Emellett szól, hogy az említett irányelv 1. cikkének (2) bekezdését a belső piac fényében kell vizsgálni, amely szerint csak egyes közérdeken alapuló, feltétlenül érvényesítendő követelmények esetében lehet jogszabályokat elfogadni.

29. Ezzel szemben az *alperes* és a *német kormány* azt az álláspontot képviseli, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése akkor is alkalmazandó, ha egy gázszállítási szerződés szerződéses felei az ellátási szerződésben kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezésekre hivatkoznak. Következésképpen a 93/13 irányelv hatálya nem állapítható meg. Ezzel összefüggésben a német kormány azt az álláspontot képviseli, hogy a „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések” fogalmát az irányelv 1. cikkének (2) bekezdése nem határozza meg, és a tizenharmadik és tizennegyedik preambulumbekezdés is csak e fogalom hatályára vonatkozik. Ezért a fogalmat a tagállamok nemzeti joga alapján kell értelmezni, és a nemzeti jog alapján kell megállapítani, hogy valamely törvényi vagy rendeleti rendelkezés kötelező érvényű-e. Csak ez az értelmezés felel meg az 1. cikk (2) bekezdése értelmének és céljának, amely arra irányul, hogy kötelező érvényű törvényi és rendeleti rendelkezések esetén megakadályozza a tisztességtelenség vizsgálatát.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés*

30. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdést illetően a *felperes* és a *Bizottság* azt az álláspontot képviseli, hogy az árkiigazítási feltétel átláthatóságának hiányát nem ellensúlyozhatja a felmondás vagy a bíróság általi felülvizsgálat lehetősége, továbbá az áremelés megfelelő időben történő közlése sem, különösen mivel a jelen ügyben sem a megfelelő időben történt közlés, sem a felmondás lehetősége nem állt fenn. A Bizottság e tekintetben kiegészítésként hozzáfűzi, hogy az átláthatóság követelménye ugyan alapvetően nem követeli meg az áremelés indokának, feltételeinek és mértékének rögzítését, mivel a nemzeti bíróságok feladata az ilyen feltétel érthető és világos voltának vizsgálata. A szükséges átláthatóság azonban egy szintén nem átlátható normára való hivatkozással semmiképp sem biztosítható. A nem átlátható szabályozás jogkövetkezményeit azonban a nemzeti bíróságoknak kell megállapítaniuk.

31. Ezzel szemben a *belga kormány* azt az álláspontot képviseli, hogy az áremelés megfelelő időben történő közlése, valamint a felmondás lehetősége eleget tesz az átláthatóság követelményének. Egy árkiigazítási feltétel ennek ellenére lehet tisztességtelen a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontja értelmében, ennek elbírálása azonban a nemzeti bíróságok feladata.

32. A *német kormány* rámutat arra, hogy a 93/13 irányelv szerinti tisztességtelenség és átláthatóság elbírálása egyedül a nemzeti bíróságok feladata, és egyebekben a 2003/55 irányelv alkalmazhatóságának hiányára hivatkozik, mivel az nem alapoz meg közvetlen jogot a fogyasztó számára, hanem az energia belső piacának teljes megnyitását célozza. Az *alperes* e tekintetben kiegészítő jelleggel előadja, hogy a 2003/55 irányelv azért sem alkalmazható, mert a jogvita tárgyát képező szerződéseket az irányelv elfogadása előtt kötötték.

33. Arra az esetre, ha a Bíróság nem követné felfogásukat, mind az *alperes*, mind a *német kormány* másodlagosan kéri a Bíróság ítélete hatályának korlátozását, a német kormány az ítélet meghozatala után létesített szerződéses jogviszonyokra, az alperes pedig az ítélet meghozatalát követő 20 hónapos időszakra.

VI – A jogkérdésről

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

34. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés tárgya a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének értelmezése, amelynek értelmében azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy a Közösség aláírói, nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá. A kérdést előterjesztő bíróság azt szeretné tudni, hogyan kell értelmezni a „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseknek” az e rendelkezésben használt fogalmát. Konkrétan arról van szó, hogy úgy kell-e értelmezni ezt a fogalmat, hogy az csak olyan törvényi vagy rendeleti rendelkezésekre utal, amelyek jogszabállyal szabályozott olyan szerződéstípusra vonatkoznak, amelyre vonatkozóan a tagállam normákat fogadott el, vagy elegendő, ha a nemzeti törvényi vagy rendeleti rendelkezés kötelező ereje körébe tulajdonképpen nem tartozó szerződésben egyes feltételek tekintetében teljes tartalmi hivatkozás történik nemzeti jogszabályi szabályozásokra. Így ez a kérdés a 93/13 irányelv tárgyi hatályára vonatkozik.

1. A kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések jogszabályi meghatározásának hiánya és az egyes nyelvi változatok közötti eltérések

35. A „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseknek” az 1. cikk (2) bekezdésében szereplő fogalmát a 93/13 irányelv külön nem határozza meg, így a fenti kérdés eldöntetlen marad, csakúgy, mint az a – felek által fel nem vetett – probléma, hogy ez alatt csak kógens, vagy diszpozitív törvényi vagy rendeleti rendelkezések is értendők.

36. Az 1. cikk (2) bekezdésének csak a kógens jog területére vonatkozó kivételként való felfogása mellett elsősorban a 93/13 irányelv nyelvtani értelmezése szól. A német szövegben a szavak értelme alapján a kötelező érvényű [„bindende”] jogszabályok azok, amelyek kötik a feleket, vagyis amelyektől nem lehet eltérni a felek megállapodása alapján. Ez az értelmezés ugyanakkor kétséges marad, mivel a jogtechnikailag korrekt fogalom a „kógens” [„zwingende”] jogszabály fogalma. A csak a kógens jogra vonatkozó kivétel mellett szól azonban az irányelv angol, francia és spanyol nyelvű szövege az ott használt „mandatory”, „impératif” és „imperativo” fogalmak alapján.

37. E tekintetben azonban a tizenharmadik preambulumbekezdés alkalmas segédeszközt kínál az értelmezéshez. Kimondja ugyanis, hogy a tagállamoknak azok a rendelkezései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák a fogyasztói szerződések feltételeit, vélhetően nem tartalmaznak tisztességtelen feltételeket, a második mondat második félmondata pedig egyértelművé teszi, hogy azok a szabályozások „is" kötelező törvényi vagy rendeleti rendelkezésnek tekintendők, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg. Ez utóbbi pontosítás a szükséges kapcsolat fogalmával összekapcsolva csak úgy értelmezhető, hogy az 1. cikk (2) bekezdésében említett törvényi vagy rendeleti rendelkezések olyanok is lehetnek, amelyek a felek rendelkezésére állnak. E pontosítás ugyan csak preambulumbekezdésben szerepel és nem magának az irányelvnek a szövegében, az értelmezés során azonban különleges figyelmet kell fordítani az irányelvek preambulumbekezdéseire, mivel ezek tükrözik a jogalkotó szervek akaratát és indokait és így nagy mértékben felvilágosítással szolgálnak az irányelv elfogadásához vezető okokról, valamint az azzal követett célokról [10]. A preambulumbekezdések az EUMSZ 295. cikk/az EK 253. cikk értelmében a jogalkotási dokumentumok szerves részét képezik, így elengedhetetlen az irányelvek szövegének a preambulumbekezdésekkel összhangban történő értelmezése. [11] Tehát amennyiben egy preambulumbekezdés kifejti, hogyan értendő az irányelvben használt valamely fogalom, úgy ez arra utal, hogy ezt az értelmezést magára az irányelv szövegére nézve is kötelezőnek szánták.

38. A történeti és teleologikus értelmezés is amellett szól, hogy a kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések fogalma mind a kógens, mind a diszpozitív jogra ki kell terjedjen, mint azt az alábbiakban be fogom mutatni.

39. Az ilyen történeti és teleologikus értelmezés különösen azért is szükséges, mert az 1. cikk (2) bekezdésében szereplő „tükrözik" fogalma a különböző nyelvi változatokban szintén eltéréseket mutat. A francia szövegben „clauses contractuelles qui reflètent des dispositions législatives ou réglementaires impératives", az angolban „contractual terms which reflect mandatory, statutory or regulatory provisions" szerepel. A „reflètent", illetve „reflect" fogalma, amely tovább terjed, mint a német szövegben használt „beruhen" fogalma, amellett szólhat, hogy a kötelező érvényű rendelkezésekre való hivatkozás egy szerződést akkor is kivon a 93/13 irányelv hatálya alól, ha ez a törvényi vagy rendeleti rendelkezés más szerződéstípusra és/vagy más személyi körre vonatkozik.

40. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint azonban egy uniós jogi aktus egységes alkalmazásának szükségessége kizárja azt, hogy valamely rendelkezést csak az egyik nyelvi változatában vizsgáljanak. Különösen az uniós jogi aktus egyes nyelvi változatai közötti eltérés vagy fennmaradó kétségek esetén a szóban forgó rendelkezést azon szabályozás általános rendszerére és céljára tekintettel kell értelmezni, amelynek az a részét képezi. [12]

2. A rendelkezés keletkezésének története, valamint értelme és célja

41. A történeti értelmezés, valamint az irányelv értelme és célja szerinti értelmezés is amellett szól, hogy a 91/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének értelmében vett „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések" diszpozitív jellegűek is lehetnek, az irányelv alkalmazhatóságának hiányáról és az 1. cikk (2) bekezdésének kizáró hatásáról azonban csak akkor beszélhetünk, ha ezt a törvényi vagy rendeleti rendelkezést a jogalkotó az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződés szabályozására szánta.

10 — Az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság közös gyakorlati útmutatója a közösségi intézményeknél a jogszabályszerkesztésben részt vevők számára, 10. pont.

11 — Köndgen, J., in: Riesenhuber (szerk.), *Europäische Methodenlehre*, 2. kiadás, 7. §, 39., 42. pont.

12 — Lásd a C-510/10. sz., DR és TV2 Danmark ügyben 2012. január 17-én ismertetett indítványom 41. és 49. pontját.

a) Keletkezéstörténet

42. A 93/13 irányelv keletkezésének történetét [13] vizsgálva megállapítható, hogy a Bizottság eredeti, 1990. szeptember 3-i javaslatában [14] nem szerepelt az 1. cikk (2) bekezdésének tartalmilag megfelelő szabályozás. Ez a szempont először a Gazdasági és Szociális Bizottságnak a Bizottság javaslatáról való meghallgatása során merült fel a vitában, amikor kifogásolták, hogy a javaslat nem rendelkezik a tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó létező vagy jövőbeli tagállami joghoz való viszonyról. Ezzel összefüggésben javasolták annak tisztázását, hogy a tagállamok fenntarthatnak vagy bevezethetnek az irányelv védelmi rendelkezésein túlmenő normákat is. Kifogásolták továbbá az egyéb közösségi jogi rendelkezésekhez és a nemzetközi jogi szabályokhoz való viszonyra vonatkozó rendelkezés hiányát. [15] E felvetésnek megfelelően az Európai Parlament 1991. november 20-i véleményében javasolta olyan szabály beiktatását, amelynek értelmében az irányelv rendelkezései csak az olyan általános szerződési feltételekre vonatkoztak volna, amelyekkel a jogszabályoktól eltérő vagy azokat kiegészítő szabályozásokat fogadnak el. [16] E javaslatok alapján a Bizottság 1992. március 5-én a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó módosított javaslatot nyújtott be, amely azonban eredetileg nem tartalmazott a tagállamok kötelező érvényű rendelkezéseire vonatkozó szabályokat. [17] A jelen jogvita tárgyát képező rendelkezést – a Gazdasági és Szociális Bizottság és az Európai Parlament véleményének figyelembevételével – csak a Tanács iktatta be az 1992. szeptemberi közös álláspont elfogadásakor, amellyel a 93/13 irányelv elnyerte a végül hatályba lépett szövegét, azonban a kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések fogalmának további részletezése nélkül. [18]

43. Már az irányelv e keletkezéstörténetéből is egyértelművé válik, hogy nem kívántak különbséget tenni kógens és diszpozitív jog között, és a tárgyalások során az elsődleges szempontot az általános szerződési feltételek és a fennálló, akár nemzeti, akár szupranacionális jog viszonya jelentette, továbbá hogy a szerződési feltételeket csak annyiban kelljen vizsgálni, amennyiben a hatályos jogtól eltérnek. [19]

b) Teleologikus megfontolások

44. Ugyanez következik a 93/13 irányelv célkitűzéseiből.

13 — A 93/13 irányelv keletkezése történetének áttekintéséhez lásd Nebbia, P., *Unfair Contract Terms in European Law – A Study in Comparative and EC Law*, Oxford 2007., 7. o.
Az európai szerződési jog fejlődése eközben akadálytalanul folytatódik tovább. Ebben az összefüggésben a Bizottság 2011. október 11-én előterjesztett, a közös európai adásvételi jogról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre vonatkozó javaslatát (COM[2011] 635 végleges) kell említeni. Ez a javaslat lehetőségként, a felek erre irányuló kifejezett rendelkezése esetén előírja az európai szerződési jog alkalmazását a határon átnyúló adásvételi szerződésekre. A dokumentum 8. fejezete (79–86. cikk – „Tisztességtelen szerződési feltételek") a kereskedő és fogyasztó közötti (B2C), a 93/13 irányelv rendelkezéseinek messzemenően megfelelő, valamint a kereskedők közötti (B2B) szerződésekben szereplő tisztességtelen feltételekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Egy európai szerződési jog bevezetésének különböző lehetőségeihez, ideértve a választható jogi eszköz Bizottság által előnyben részesített módszerét is, lásd Von Bar, C., „Eine neue Vertragsrechtsordnung für Europa", *Deutschland und Polen in der europäischen Rechtsgemeinschaft* (szerk. Christian von Bar és Arkadiusz Wudarski), München 2012., 3. o.

14 — COM(1190) 322 végleges.

15 — A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról szóló, 1991. április 24-i vélemény, HL C 159., 1991.6.17., 34. o., 2.6. és 2.7. pont.

16 — Az Európai Parlamentnek a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról szóló, 1991. november 20-i véleményét tartalmazó jogalkotási állásfoglalás (Együttműködési eljárás: első olvasat), HL C 326., 1991.12.16., 108. o., ott a 9. sz. módosítás, 111. o.

17 — A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó módosított javaslat, COM(1992) 66 végleges, az EGK-Szerződés 149. cikkének (3) bekezdésével összhangban a Bizottság előterjesztette 1992. március 5-én, HL C 73., 1992.3.24., 7. o.

18 — A Tanács 1992. szeptember 22-i közös álláspontja a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelv elfogadásáról, 8406/1/92. sz. dokumentum, közzététel: HL C 283., 1992.10.31., 1. o., 2. pont, a teljes szöveget közli: ZIP, 1992., 1591. és azt követő oldalak.

19 — Ebben az értelemben továbbá Pfeiffer, T., in: Grabitz/Hilf, Das Recht der Europäischen Union, IV. kötet, kommentár az A5-höz, 1. cikk, 25. pont; Eckert, H.-W., *Die EG-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen und ihre Auswirkungen auf das deutsche Recht*, WM 1993., 1070., 1072.; Kapnopoulou, E., *Das Recht der missbräuchlichen Klauseln in der Europäischen Union*, Tübingen 1997., 97. o.; Remien, O., *AGB-Recht und Recht über missbräuchliche Klausel in Verbrauchervertragsklauseln in ihrem europäischen Umfeld*, ZEuP 1994., 34., 45.; Tenreiro, M., *The Community Directive on Unfair Terms and National Legal Systems*, ERPL 1995., 273.

i) i. A 93/13 irányelvre vonatkozó általános megfontolások

45. A 93/13 irányelvvel elérni kívánt fő célt a fogyasztóvédelem minimális harmonizációja jelentette, egy működő közös belső piac fokozatos létrehozása érdekében.[20] A Bizottság már az 1990. szeptember 3-i, az irányelvre vonatkozó első javaslatában rámutatott arra, hogy a nagyszámú, eltérő jogrenddel bíró tagállam léte megnehezíti a fogyasztók számára, hogy a határokat átlépve árukat vásároljanak és szolgáltatásokat vegyenek igénybe. Ha nem nyújtunk a fogyasztóknak bizonyos mértékű biztonságot a tekintetben, hogy az ország nyelvének nem ismerete miatt nem fogja őket hátrány érni tisztességtelen feltételek következtében, úgy hiányozni fog belőlük a közös belső piac igénybevételéhez szükséges bizalom.[21] A tisztességtelen feltételekre vonatkozó jog megvalósítani kívánt minimális harmonizációja révén azonban a szóban forgó időpontban a tagállamok szerződési jogát nem kívánták befolyásolni.[22] Ennek következtében a végül hatályba lépett irányelv olyan szabályokat vett át, amelyeket már akkor elengedhetetlennek tekintettek a közös belső piac létrehozásához, és az irányelv első tíz preambulumbekezdése ezt a célkitűzést félreérthetetlenül tükrözi.

ii) ii. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésére vonatkozó konkrét megfontolások

46. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében rögzített, kivételt megállapító szabályozást is az irányelv célkitűzéseinek fényében kell vizsgálni.

47. E kivételt megállapító rendelkezést olyan szabványosított szerződések szabályozására szánták, amelyek tartalmát a nemzeti jogalkotó nemzeti törvényi vagy rendeleti rendelkezésekkel már szabályozta, és ennek során jogszabállyal már elvégezte valamennyi szerződéses fél jogos érdekeinek kiegyensúlyozott mérlegelését.[23] Feltételezték tehát, hogy az olyan feltételek, amelyek valamely tagállamban elnyerték a nemzeti jogalkotó jóváhagyását, kellően kiegyensúlyozottak, és nem az eladó vagy szolgáltató gazdasági erőfölényével való visszaélésen alapulnak.[24] Ezeken az alapvető megfontolásokon a 93/13 irányelv végül elfogadott szövege sem változtatott: az irányelv értelmében a „kötelező érvényű” fogalma nem a polgári jogban hagyományosan a „kötelező” és az „önkéntes” rendelkezések között tett megkülönböztetésre vonatkozik, hanem sokkal inkább arra utal, hogy azok a szabályok tartoznak a „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések” fogalma alá, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg.[25]

48. Az érdekeknek a nemzeti jogalkotó által a nemzeti szabályozás keretében végrehajtott, fent említett kiegyensúlyozott mérlegeléséről azonban nem lehet szó, ha a szóban forgó szerződésre, illetve az azzal szabályozott tényállásra vonatkozóan ilyen jogszabályi előírás nem létezik. E tekintetben nem hagyható figyelmen kívül, hogy egy feltétel tisztességtelen jellegét a 93/13 irányelv 4. cikkének értelmében mindig azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell értékelni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden

20 — Lásd Wolf, M., in: Grabitz/Hilf, *Das Recht der Europäischen Union*, IV. kötet, kommentár az A1-hez, 1., 2. pont. A minimális harmonizációs megközelítés előnyeihez és hátrányaihoz lásd Nebbia, P., *Unfair Contract Terms in European Law – A Study in Comparative and EC Law*, Oxford 2007.; Wendehorst, C., „Auf dem Weg zu einem zeitgemäßen Verbraucherprivatrecht: Umsetzungskonzepte”, in: Jud, B./Wendehorst, C. (szerk.), *Neurodnung des Verbraucherprivatrechts in Europa*?, 165. o., rámutat arra, hogy a múltban a magánjogi fogyasztóvédelmi irányelvek többsége a minimális harmonizáció elvét követte, vagyis egy a fogyasztó javát szolgáló, kiindulópontját tekintve egydimenziós védelmi irányt, amely csak e kerülőúton szolgálta a belső piac előmozdítását.

21 — COM(1990) 322 végleges, bevezetés 2. o., 68., 69. o.

22 — Lásd e tekintetben a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról szóló 1991. április 24-i vélemény, HL C 159., 1991.6.17., 34. o., 2.1.2. pontját, lásd még Pfeiffer, T., in Grabitz/Hilf, i. m., A5, 1. cikk, 6. pont.

23 — Így már az Európai Bizottság az 1984. február 14-i első vitairatában, COM(1984) 55 végleges, valamint erre hivatkozással a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv alkalmazásáról szóló jelentésében, COM(2000) 248 végleges, ott a III. 1. b) pontban.

24 — Pfeiffer, T., in Grabitz/Hilf, i. m., A5 1. cikk, 30. pont, e tekintetben a „megfelelőség vélelméről” beszél.

25 — COM(2000) 248 végleges, i. m., a III. 1. b) pontban, kifejezett hivatkozással a tizenharmadik preambulumbekezdésre.

egyéb feltételére vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ.[26] Következésképpen, amint azt a Pereničová és Perenič ügyre vonatkozó indítványomban[27] már kifejtettem, valamennyi szabályozás átfogó vizsgálatára szükség van annak megállapításához, hogy a fogyasztót méltánytalanul hátrányos helyzetbe hozták-e, nem elegendő pusztán egyetlen feltétel elszigetelt vizsgálata alapján annak tisztességtelen jellegét megállapítani. *A contrario* következtetéssel élve nem lehet elegendő a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének alkalmazásához, ha egy feltétel elszigetelt módon olyan kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezésre hivatkozik, amelyet egy teljesen más szerződéstípus szabályozására hoztak létre, mivel ebben az esetben aligha lehet azt feltételezni, hogy a jogalkotó által valamely meghatározott szerződéstípusra vonatkozóan elvégzett átfogó értékelés más, a rendelkezés hatálya alá nem tartozó szerződésekre is vonatkozik.[28]

49. E tekintetben nem szabad elfelejteni, hogy a szerződési feltételeket rögzítő általános szerződési feltételeket kifejezetten arra szánják, hogy a jogalkotó által elfogadott jogi megoldásokat helyettesítsék, így ugyanakkor a jogalkotó által kiegyensúlyozottnak szánt megoldásokat olyanokkal helyettesítik, amelyek célja egyoldalúan az egyik fél saját érdekeinek lehető legnagyobb mértékű biztosítása.[29] Ennek megfelelően a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig információs szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet, anélkül hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát.[30] Az ilyen szerződési feltételek vizsgálatának mellőzése ezért csak annyiban indokolható, amennyiben egy tagállam törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket fogad el egy meghatározott szerződéstípusra vonatkozóan, mivel csak ebben az esetben feltételezhető, hogy a szükséges átfogó értékelést a tagállam a jogalkotási eljárás keretében már elvégezte, és e tekintetben nem releváns, hogy e törvényi vagy rendeleti rendelkezések kógens vagy diszpozitív jellegűek.[31]

50. Ennek megfelelően az általános szerződési feltételekkel rögzített feltételeket a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének célkitűzésével összhangban csak annyiban kell vizsgálni, amennyiben nem hatályos jogon alapulnak. Amennyiben egy eladó vagy szolgáltató általános szerződési feltételei keretében olyan feltételeket használ, amelyek a megkötendő szerződésre *de lege lata* nem vonatkozó jogkövetkezményeket tartalmaznak, úgy e feltételek eltérnek a hatályos jogtól. Ennek felel meg a 93/13 irányelv tizenharmadik preambulumbekezdése második mondatának második félmondatában szereplő kijelentés is, amely szerint csak azok a feltételek nem tartoznak az irányelv alapján történő értékelés alá, amelyek pusztán tükrözik a hatályos jogot. Más szóval, ha a feltételek a hatályos jog alkalmazási körében mozognak, anélkül, hogy a feltételeket használó fél kiigazításokat hajtott volna végre, úgy a szóban forgó feltétel problémamentesnek tekinthető.

26 — Ezt kifejezetten megállapítja a C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ügyben 2002. november 21-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-3043. o.) 21. pontja.

27 — A C-453/10. sz. ügyben 2011. november 29-én ismertetett indítvány 69. pontja.

28 — Hasonlóképpen Kapnopoulo, E., i. m., 97. o.

29 — Így a COM(2000) 248 végleges, 9. o., ebben az értelemben továbbá Remy-Corlay, P., „L'influence du droit communataire sur l'office du juge", in: *Revue trimestrielle de droit civil*. 2009., 684. o.; Lagarde, X., „Qu'est-ce qu'une clause abusive?", *La Semaine Juridique Édition Générale*, 6. sz., 2006., 110. és azt követő oldalak.

30 — Lásd a C-240/98-C-244/98. sz., Océano Grupo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekben 2000. június 27-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-4941. o.) 25. pontját, a C-168/05. sz. Mostaza Claro-ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-10421. o.) 25. pontját és a C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ügyben 2009. október 6-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-9579. o.) 29. pontját.

31 — Úgy tűnik, ebbe az irányba mutat Lagarde, X., i. m., 110. és azt követő oldalak, ott B., érvelése is, amikor kifejti, hogy az olyan feltétel, amelynek tartalmát a jogalkotó engedélyezte, nem tartozik a tisztességtelenség ellenőrzése alá.

51. Minden ettől eltérő jogi értékelés ahhoz vezetne, hogy a feltételeket használó fél hivatkozhatna akár egy másik tagállam valamely kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezésére, illetve átvehetné annak szövegét, hogy a feltételt teljesen kivonja a bírói ellenőrzés alól.[32] Nyilvánvaló, hogy az uniós jogalkotó ezt nem kívánta. Ezen értékelésnek felel meg a Bíróság Cofidis-ügyben tett megállapítása is, amely szerint azon „feltételek, amelyek nem korlátozódnak arra, hogy kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket vegyenek át, […] nincsenek nyilvánvalóan kivonva az irányelv 1. cikk (2) bekezdéssel […] korlátozott hatálya alól”[33].

52. Következésképpen a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését mint kivételt megállapító rendelkezést – amint arra a Bizottság helyesen rámutatott[34] – szűken kell értelmezni.

53. Emellett szól különösen az irányelv fent említett célja, amely egy belső piac fokozatos létrehozásának az oly módon történő lehetővé tételére irányul, hogy a fogyasztónak a határon átnyúló áruvásárlás és szolgáltatások igénybevétele esetén nem kell attól tartania, hogy az általános szerződési feltételekben szereplő tisztességtelen szerződési feltételek révén hátrányos helyzetbe kerül.[35] Éppen ez valósulna meg azonban, ha a feltételeket használó fél megengedett módon olyan rendelkezéseket vehetne fel általános szerződési feltételei közé, amelyek ugyan *in abstracto* megfelelnek egy vagy több tagállam jogi rendelkezéseinek, *in concreto* azonban nem a megkötendő szerződésre szánták őket.

54. Ettől eltérő jogi értékelés nem indokolt amiatt sem, hogy a jogvita tárgyát képező ügyben közérdekű célokat követő ellátó vállalkozás általános szerződési feltételeiről van szó. Az irányelvalkotó figyelembe vette ezt az esetet, mint azt a 93/13 irányelv 2. cikkének c) pontja mutatja, amely kifejezetten alkalmazhatóvá nyilvánítja az irányelvet olyan eladók vagy szolgáltatók számára is, amelyek a közszférába sorolhatók.[36] Ebben az összefüggésben kivételt csupán az állami szervek szerződési feltételei képeznek, amelyeket – mint Németországban ellátó vállalkozások esetében gyakran – rendelettel vagy alapszabállyal szabályoznak,[37] és így a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartoznak.

55. Eltérő jogi értékelés végül akkor sem indokolt, ha a szerződéses felek kiindulási helyzete megegyezik egy törvényi vagy rendeleti rendelkezésben leírt helyzettel, mint azt a kérdést előterjesztő bíróság az alperessel és a német kormánnyal egyetértésben a jelen ügyben feltételezi.[38]

56. E tekintetben nem hagyható figyelmen kívül, hogy a német jogalkotónak lehetősége volt arra, hogy az AVBGasV-t annak az 1. §-ában rögzített hatályán túl olyan szerződéses fogyasztókra is kiterjessze, akiknek a jogi helyzete megfelel a tarifális fogyasztókénak. Ezt a német jogalkotó azonban nem tette meg, hanem a BGB 310. §-ának nemzeti szabálya révén csak a BGB 308. és 309. §-ában felsorolt, a mérlegelés lehetősége nélkül tiltott feltételeket nyilvánította alkalmazhatatlannak. Amennyiben a jogalkotó tudatosan eltekint attól, hogy egy adott törvényi vagy rendeleti rendelkezést egy másik személyi körre kiterjesszen, akkor nem áll fenn a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésében előírt „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezés” tényállási eleme sem.

32 — Ehhez a lehetőséghez lásd még Kapnopulo, E., i. m., 97. o.; Pfeiffer, T., in Grabitz/Hilf, i. m., A5, 1. cikk, 26. pont; de Nova, G., Italian Contract Law and the European Directive on Unfair Terms in Consumer Contracts, ERPL, 1995., 221, 223.

33 — A C-473/00. sz. Cofidis-ügyben 2002. november 21-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-10875. o.) 22. pontja.

34 — A Bizottság 2011. augusztus 4-i beadványa, 45. pont; Wolf, M., in Grabitz/Hilf, i. m., A1, 2. pont.

35 — Lásd a 47. pontot, valamint Vigneron-Maggio-Aprile, S., L'information des consommateurs en droit européen et en droit suisse de la consommation, Zürich 2006., 11., 15. o.

36 — Így az Európai Bizottság, COM(2000) 248 végleges, III. 1. b) pont, hivatkozással a Tanáccsal közös állásfoglalás elfogadásakor kiadott állásfoglalására.

37 — Hasonlóképpen Tilman, I., *Die Klauselrichtlinie 93/13/EWG auf der Schnittstelle zwischen Privatrecht und öffentlichem Recht*, München 2003., 14. o.

38 — Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló határozat 21. pontját, valamint az alperes 2011. augusztus 4-i írásbeli észrevételeinek 23. és azt követő pontját.

57. Így tehát az irányelv értelmére és céljára irányuló teleologikus értelmezés is ahhoz az eredményhez vezet, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése csak olyan szabályozásokat von ki az irányelv hatálya alól, amelyek – akár kógens, akár diszpozitív jellegű – jogszabályi rendelkezések alapján vonatkoznak a megkötendő szerződésre.

58. Következésképpen javaslom az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdést oly módon megválaszolni, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az e szabály értelmében vett „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések[nek]" csak olyan rendelkezések tekintendők, amelyek jogszabály szerint a szerződő felek személyi körére és az általuk megkötni kívánt szerződéstípusra vonatkoznak, és e tekintetben nem releváns, hogy e törvényi vagy rendeleti rendelkezések kógens jellegűek vagy azoktól a felek eltérhetnek-e.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről*

59. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésével a bíróság a 93/13 irányelv – 5. cikkében rögzített – és a 2003/55 irányelv – 3. cikkének (3) bekezdésében rögzített – átláthatósági követelményről érdeklődik. A kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a gázszállítási szerződésekben szereplő, árváltoztatáshoz való jogra vonatkozó szerződési rendelkezések, amelyek semmilyen információt nem tartalmaznak az árváltoztatáshoz való jog feltételeire vonatkozóan, mégis kellően világosnak és érthetőnek tekinthetők-e, ha biztosított, hogy a szolgáltató fogyasztóit az áremelésről megfelelő időben tájékoztatja, és a fogyasztók bíróság általi felülvizsgálatot kérhetnek, továbbá felmondhatják a szerződést. A kérdést előterjesztő bíróság felveti, hogy határozatlan időre szóló szerződések esetében a 93/13 irányelv 5. cikkében rögzített átláthatósági követelmény megsértése a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontja és 2. pontjának b) alpontja figyelembevételével adott esetben nem jár káros következménnyel. A kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy különösen a gázszállítási szerződések esetében az A. melléklet b) és/vagy c) pontjából levonható ilyen jogi következtetés.

60. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés több részterülettel kapcsolatban vet fel problémákat:

1. Egyrészt meg kell vizsgálni, hogy a 93/13 irányelv 5. cikkében foglalt átláthatósági rendelkezés milyen viszonyban áll ugyanezen irányelv 3. cikkével. Ez mindenekelőtt azért bír jelentőséggel, mert az 5. cikkhez nem kapcsolódik a 3. cikkének megfelelő melléklet, így a 3. cikkhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontja és 2. pontja b) alpontjának második mondata alkalmazandóságának kérdése a 93/13 irányelv 5. cikkének hatálya keretében is felmerül.

2. Ezenkívül meg kell állapítani, hogy a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése szerinti átláthatósági követelmény hatálya megegyezik-e a 93/13 irányelv 5. cikke szerinti átláthatósági követelmény hatályával, és ha igen, ez milyen jogkövetkezményekkel jár.

3. Ezt követően tisztázni kell, hogy vizsgálhatja-e a Bíróság a két irányelvben rögzített átláthatósági követelmény esetleges megsértését, és különösen hogy az ilyen vizsgálat nem tartozik-e a nemzeti bíróságok kizárólagos hatáskörébe, és hogy adott esetben a Bíróság mennyiben adhat iránymutatást.

4. Amennyiben megállapítást nyer, hogy a Bíróság vizsgálhatja a fent megjelölt kérdést, ezt követően ennek keretében *in concreto* állást kell foglalni a jogvita tárgyát képező árváltoztatási feltételről, különösen arról a kérdésről, hogy mennyiben nem kell feltételezni a 93/13 irányelvben rögzített átláthatósági követelmény esetleges megsértését, ha a fogyasztó ellensúlyozásként felmondási vagy elállási joggal rendelkezik, mint azt a 93/13 irányelv mellékletének 1. pontja j) alpontjával és 2. pontja b) alpontjának második mondatában foglaltakkal összefüggésben értelmezett 3. cikkének (1) és (3) bekezdése előírja.

5. Végül meg kell vizsgálni, hogy a 2003/55 irányelv mellékletének b) és c) pontjával összefüggésben értelmezett 3. cikkének (3) bekezdésében rögzített átláthatósági követelményre a gázellátási szerződések különleges jellegzetességei miatt más jogelveket kell-e alkalmazni.

61. E kérdésekről a fenti sorrendben foglalok állást.

1. A 93/13 irányelv 5. cikke szerinti átláthatósági rendelkezés és a 93/13 irányelv 3. cikke tisztességtelenségre vonatkozó rendelkezésének viszonya

62. Az alábbiakban először a 93/13 irányelv 5. cikke szerinti átláthatósági rendelkezés és a 93/13 irányelv 3. cikke tisztességtelenségre vonatkozó rendelkezésének viszonyát vizsgálom. Ezzel kapcsolatban a 93/13 irányelv keletkezésének történetéből megállapítható, hogy az átláthatósági követelmény esetében a 3. cikk szerinti tisztességtelenség egy külön szabályozott kritériumáról van szó. Ez a szempont először a Gazdasági és Szociális Bizottságnak a Bizottság 1990. szeptember 3-i javaslatára vonatkozó meghallgatása során merült fel a vitában, amikor felvetették, hogy a tisztességtelenség további kritériumaként kifejezetten kerüljön nevesítésre a szerződési feltétel érthetetlensége.[39] Ehhez 1991. november 20-i véleményében[40] csatlakozott az Európai Parlament, és végül a közös álláspont meghatározásakor a Tanács is kifejtette, hogy a „tisztességtelenség” tartalmi ellenőrzése szempontjából irányadó generálklauzula[41] a 3. cikk (1) bekezdésében található, és azt egészíti ki az 5. cikk első mondatában rögzített különleges, kiemelt átláthatósági követelmény.[42] Így a 93/13 irányelv 5. cikkében rögzített átláthatósági követelménynek olyan nagy jelentőséget tulajdonítottak, hogy külön megemlítették a tisztességtelenségi generálklauzula mellett.

63. A 93/13 irányelv 5. cikkében rögzített átláthatósági követelmény tekintetében tehát a 93/13 irányelv 3. cikke szerinti tisztességtelenség külön szabályozott kritériumáról van szó,[43] ami azzal a következménnyel jár, hogy a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet rendelkezései az átláthatósági követelmény szempontjából is jelentőséggel bírnak.

2. A 93/13 irányelv 5. és 3. cikke szerinti átláthatósági rendelkezés és 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése szerinti átláthatósági követelmény viszonya

64. A Bíróságnak eddig nem volt alkalma arra, hogy a földgázról szóló 2003/55 irányelvben az összes szerződési feltételre vonatkozóan előírt átláthatósági követelményről kifejtse véleményét. Az alábbiakban a 2003/55 irányelv keletkezésének története és célkitűzései alapján be fogom azonban mutatni, hogy e szabály hatálya megfelel a 93/13 irányelv 5. cikkében rögzített átláthatósági követelmény hatályának.

39 — A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról szóló, 1991. április 24-i vélemény, HL C 159., 1991.6.17., 34. o., 2.5.3. pont.

40 — Az Európai Parlamentnek a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról szóló, 1991. november 20-i véleményét tartalmazó jogalkotási állásfoglalás (Együttműködési eljárás: első olvasat), HL C 326., 1991.12.16., 108. o., ott a 35. és a 45. sz. módosítás.

41 — A generálklauzulák jelentőségéről az európai szerződési jogban lásd Grundmann, S., „General Standards and Principles, Clauses Générales, and Generalklauseln in European Contract Law – A Survey”, *General Clauses and Standards in European Contract Law – Comparative Law, EC Law and Contract Law Codification* (szerk. Stefan Grundmann/Denis Mazeaud), Hága 2006., 1. o.

42 — A Tanács 1992. szeptember 22-i közös álláspontja a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló tanácsi irányelv elfogadásáról, 8406/1/92. sz. dokumentum, közzététel: HL C 283., 1992.10.31., 1. o., 2. pont, a teljes szöveget közli: ZIP, 1992., 1591. és azt követő oldalak, 5. pont.

43 — E tekintetben rá kell mutatni arra, hogy – amint azt Schillig, M., „Inequality of bargaining power versus market for lemons: legal paradigm change and the Court of Justice's jurisprudence on Directive 93/13 on unfair contract terms”, *European Law Review*, 2008., 336. és azt követő oldal, találóan kifejti – az átláthatósági követelmény az eladót vagy szolgáltatót tisztességes szerződési feltételek megállapítására kényszeríti. Ennyiben a 93/13 irányelv 3. és 5. cikke végeredményben ugyanazt a célt követi.

65. A 2003/55 irányelv elsődleges célja a földgáz belső piacának kialakítására irányult, ami az akkori időpontban a teljes liberalizáció végrehajtását feltételezte. Az uniós jogalkotó már e cél megvalósításának kezdetekor tisztában volt azzal, hogy a nyitásnak fokozatosan kell megtörténnie, mivel a kiindulási helyzetet erősen szabályozott, szigorúan nemzeti és gyakran monopolisztikus piacok jellemezték. A kihívás az egységes, európai és teljesen szabad piaccá történő átalakításukban állt, mely piacon minden fogyasztó a választása szerinti értékesítőtől tudja megvásárolni a földgázt. A 98/30 irányelv [44] előkészítő jellegű lépést jelentett ebbe az irányba, ezt követte a jelen jogvita tárgyát képező 2003/55 irányelv, amely 23. cikkében fokozatosan megvalósítandó ütemtervet írt elő, a földgáz piacán folyó versenyt akadályozó korlátok megszüntetéséig. [45] E cél eléréséhez elengedhetetlennek tartották a különböző tagállamok eltérő eljárási szabályainak és az ezzel járó versenytorzulásoknak a kiküszöbölését, és ennek érdekében a szerződéskötésre és az információk átláthatóságára vonatkozó minimumkövetelmények elfogadását. [46]

66. E tekintetben a 2003/55 irányelv 3. cikke az energia közös belső piaca megvalósításának lényeges előfeltételeit rögzíti: míg a (2) bekezdés alapján a közszolgáltatási kötelezettségek létesítése általános gazdasági érdekből a tagállamok feladata, a (3) bekezdésben a tagállamok általános kötelezettségvállalást tesznek, hogy megfelelő intézkedéseket hoznak a végső fogyasztók védelmére és a magas szintű fogyasztóvédelem érdekében. [47] A 3. cikk tehát a fogyasztók védelmére vonatkozó kötelezettségvállalást tartalmaz, különös tekintettel a leginkább védelemre szoruló fogyasztókra. A szükséges intézkedések legalább a háztartási fogyasztók esetében magukban foglalják a 2003/55 irányelv A. mellékletében megállapított intézkedéseket, amelynek d) pontja második mondatában még egyszer külön kiemelik az átláthatósági követelményt a háztartási fogyasztók vonatkozásában. A Bizottság már az első, 2001. március 13-i javaslatában rámutatott arra, hogy az elfogadandó szabályozásnál kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy a Közösség minden polgárának általános joga van a méltányos áron történő ellátásra, és biztosítani kell a fogyasztóvédelmi követelmények minimális szintjét. A cél tehát az volt, hogy megteremtsék a fogyasztók szabad választását, alacsony árak mellett. [48] Ehhez a Gazdasági és Szociális Bizottság 2001. január 17-i véleményének és a Tanács 2003. február 3-i közös álláspontjának figyelembevétele mellett a Bizottság nem csupán ragaszkodott, hanem 2002. június 7-i módosított javaslatában a mellékletbe ezeket kiegészítő módosításokat is beiktatott, amelyeket végül el is fogadtak. [49]

67. Már ez is mutatja, hogy az energia közös belső piacának megteremtése során a fogyasztóvédelemnek nagy jelentőséget tulajdonítottak, és az irányelvvel követett cél nem csupán az Unió versenyképességének fokozására irányult, hanem az egyes fogyasztók lehetőleg kedvező áron történő ellátására is, és törekedtek a fogyasztók érdekeinek a lehető legnagyobb mértékben történő figyelembevételére.

44 — A földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról szóló, 1998. június 22-i 98/30/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, HL L 204., 1998.7.21., 1–12. o.; magyar nyelvű különkiadás 12. fejezet, 2. kötet, 28. o.

45 — Lásd e tekintetben a történeti előzményekre vonatkozóan Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok C-265/08. sz., Federutility és társai ügyben 2009. október 20-án ismertetett indítványának (EBHT 2010., I-3377. o.) 36. és azt követő pontjait, továbbá a Gazdasági és Szociális Bizottságnak a villamos energia és a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról szóló 96/92/EK és 98/30/EK irányelv módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról, valamint a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre vonatkozó, 2001. október 17-i javaslatról elfogadott véleményének, HL C 36., 2002.2.8., 10–19. o., 1.1., 1.2. és 2.4. pontját.

46 — A Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a villamos energia és a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról szóló 96/92/EK és 98/30/EK irányelv módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról, valamint a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre vonatkozó, 2001. október 17-i javaslatról, HL C 36., 2002.2.8., 10–19. o., 6.1.2. és 6.4.4. pont. A Tanács 2003. február 3-i 6/2003/EK közös álláspontjában ezt követte, HL C 50. E, 2003.3.4., 36–58. o.

47 — COM(2001) 125 végleges, 22., 37. o.

48 — COM(2001) 125 végleges, 21., 37. o.

49 — COM(2002) 304, 57. o.

68. Ha összehasonlítjuk a 93/13 irányelv megalkotásakor fennálló kiindulási helyzetet a 2003/55 irányelv elfogadásakor jellemző helyzettel, nyilvánvalóvá válnak a párhuzamok: mindkét esetben egy közös belső piac fokozatos kialakítása volt a cél, és e cél eléréséhez mindkét esetben elengedhetetlennek tekintették, hogy az így létrejövő versenyt ne akadályozza, hogy a fogyasztó úgy érzi, a más tagállamban letelepedett vállalkozásokkal való szerződéskötésben akadályozzák a számára nem érthető vagy tisztességtelen szerződési feltételek. Ezért a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében szereplő átláthatósági rendelkezésnek, különösen az irányelv A. melléklete d) pontjának második mondatával összefüggésben, ugyanazon hatályt és ugyanazokat jogkövetkezményeket kell tulajdonítani, mint a 93/13 irányelv átláthatósági követelményének. Ezen értelmezés mellett szól különösen, hogy az A. melléket megfogalmazása szerint többek között a fogyasztók 93/13 irányelvből eredő jogai nem sérülhetnek („sérelme nélkül").

69. Ezért a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében előírt, az általános szerződési feltételekre vonatkozó átláthatósági rendelkezés a 93/13 irányelvben már biztosított átláthatósági követelmény külön szabályozott esetének tekintendő az energia belső piacának területe tekintetében. [50]

3. A Bíróság és a nemzeti bíróságok általi felülvizsgálat terjedelme

70. Azon alapvető jelentőségű kérdéssel kapcsolatban, hogy maga a jogvita tárgyát képező feltétel tisztességtelen jellegűnek tekintendő-e, először is megjegyzendő, hogy a 93/13 irányelv 3. cikke a jóhiszeműségnek, valamint a felek jogai és kötelezettségei jelentős egyenlőtlenségének fogalmaira utalva csak általános módon határozza meg azokat az elemeket, amelyek valamely egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételt tisztességtelenné tesznek. [51] Ebben az összefüggésben az irányelv 3. cikkének (3) bekezdése által hivatkozott melléklet mindössze jelzésszerű, és nem tartalmazza a kimerítő felsorolását azon feltételeknek, amelyek tisztességtelennek tekinthetők. A felsorolásban szereplő feltétel tehát nem szükségszerűen tekintendő tisztességtelennek, és fordítva, a felsorolásban nem szereplő feltétel mégis tisztességtelennek tekinthető. Így pusztán abból a körülményből, hogy egy feltétel szerepel a felsorolásban, nem vonható le feltétlenül az a következtetés, hogy tisztességtelen. Mindig szükség van a szóban forgó szerződési feltétel önálló és részletes vizsgálatára a 93/13 irányelv 4. cikkében foglaltak alapján. [52]

71. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a nemzeti bíróság feladata annak megállapítása, hogy a szerződési feltétel megfelel-e mindazon kritériumoknak, amelyek szerint valamely feltételt tisztességtelennek lehet minősíteni a 93/13 irányelv értelmében. Amennyiben igen, a nemzeti bíróságnak kell szükség esetén hivatalból értékelnie ezt a kikötést az említett irányelv rendelkezéseiben

50 — Amint azt a C-453/10. sz., Pereničová és Perenič ügyben 2011. november 29-én ismertetett indítványom (2012. március 15-én hozott ítélet) 88. pontjában kifejtettem, a fogyasztóvédelem területén elfogadott egyes uniós jogi aktusok között sokféle kapcsolódás van. Ezek tehát az egységes szabályozás egymást kiegészítő részeiként értelmezendők (lásd Orlando, S., „The Use of Unfair Contractual Terms as an Unfair Commercial Practice", *European Review of Contract Law*, 2011., 25. o.). Az Unió fogyasztóvédelmi jogában máig fennálló jogi széttagoltság a történelmi fejlődés következménye, amelynek során az uniós jogalkotó egyes életviszonyokat a vállalkozások és a fogyasztók közötti ügyletek valódi belső piacának megvalósítására tekintettel lassanként és az elért vívmányokkal összhangban szabályozott.

51 — A C-243/08. sz. Pannon GSM ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-4713. o.) 25. pontja; a C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ügyben 2004. április 1-jén hozott ítélet (EBHT 2004., I-3403. o.) 20. pontja; a C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lizing Zrt. ügyben 2010. november 9-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-10847. o.) 42. pontja; a C-472/10. sz. Invitel-ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet 25. pontja; a C-76/10. sz. Pohohtovosť ügyben 2010. november 16-án hozott végzés (EBHT 2010., I-11557. o.) 56., 58. pontja; ebben az értelemben továbbá Remy-Corlay, P., „La directive 2005/29 sur les pratiques déloyales, directive d'harmonisation maximale", in: *Revue trimestrielle de droit civil*. 2005., 746. o. Amint azt Lagarde, X., i. m. 110. o., kifejti, ahhoz, hogy a feltétel tisztességtelennek minősüljön, az szükséges, hogy az aránytalanság túlzott előnyt biztosítson az eladónak vagy szolgáltatónak a fogyasztó terhére.

52 — Ehhez lásd már a C-472/10. sz. Invitel-ügyben ismertetett indítványom 80. és azt követő pontjaiban foglalt érvelésemet, további hivatkozásokkal. Amint azt Hesselink, M., „Fair prices in the common market on communitative and distributive justice in European contract law", *Diritto privato europeo – Fonte ed effeti, Materiali del seminario dell' 8–9 novembre 2002 (szerk. Guido Alpa/Remo Danovi)*, 248. és azt követő oldal, kifejti, az európai szerződési jog fő funkciója az igazságosság („justice"), illetve a méltányosság („equity") és a tisztességesség („fairness") megvalósítása. A szerződési jognak hozzá kell járulnia az igazságos és tisztességes megoldások létrejöttéhez. A kontinentális európai szerződési jog és a common law számos jogintézménye ezt a funkciót tölti be. A szerző ugyanakkor rámutat, mindig is vitás volt, mit jelent az „igazságosság" és a „tisztesség" fogalma.

meghatározott fogyasztóvédelmi előírásokra tekintettel.[53] Ez a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem szempontjából azt jelenti – amire az eljárásban érintett összes fél egyetértőleg hivatkozott írásbeli észrevételeiben –, hogy nem a Bíróságnak, hanem a nemzeti bíróságnak kell megítélnie a jogvita tárgyát képező feltétel tisztességtelen jellegét.

72. Ebből az következik, hogy a Bíróságnak válaszában arra kell szorítkoznia, hogy olyan iránymutatásokat adjon a kérdést előterjesztő bíróság számára, amelyeket ez utóbbi vélelmezhetően figyelembe tud venni az érintett kikötés tisztességtelen jellegének értékelése tekintetében.[54]

73. A Bíróság felülvizsgálati jogkörének korlátozottságára vonatkozó fenti okfejtés ugyanúgy érvényes a 93/13 irányelv 5. cikkében külön szabályozott átláthatósági követelményre, amint azt a Bíróság már kifejezetten egyértelművé tette.[55]

74. Mint azt fentebb a B. 2. pontban kifejtettem,[56] ezek az alapelvek ugyanúgy vonatkoznak a 2003/55 irányelv átláthatósági követelményére és különösen az A. mellékletben felsorolt esetekre, mint azt az ott szereplő, a 93/13 irányelvre való utalás is mutatja.

75. Megállapítandó tehát, azon kérdés eldöntése, hogy a 93/13 és a 2003/55 irányelvben szereplő átláthatósági követelmény megsértése tisztességtelennek tekintendő-e, a nemzeti bíróságok feladata, a Bíróság azonban szolgálhat iránymutatással.

4. A jogvita tárgyát képező árkiigazítási feltétel felülvizsgálata a 93/13 irányelv 5. cikkében szereplő átláthatósági rendelkezés figyelembevételével, különös figyelemmel a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontjára és 2. pontjának b) alpontjára

76. Meg kell tehát vizsgálni, hogy az alperes által alkalmazott árkiigazítási feltétel eleget tesz-e a 93/13 irányelv követelményeinek, különösen az ott szabályozott átláthatósági követelménynek.

53 — A C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lizing Zrt. ügyben 2010. november 9-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-10847. o.) 42., 43. és 49. pontja. A tisztességtelen feltételek területén a Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti hatáskörmegosztáshoz lásd Aubry, H., Poillot, E. és Sauphanor-Brouillard, N., *Droit de la consommation – Études et commentaires, Recueil Dalloz*, 2010., 13. sz., 798. o.; Schulte-Nölke, H., „Scope and Role of the horizontal directive an ist relationship to the CFR”, in: Schulze, R. (szerk.) Modernising and Harmonising Consumer Contract Law, München 2009., 44. o., ugyanígy rámutat, hogy az általános szerződéses feltételekben szereplő szerződési feltétel tisztességtelenségéről végeredményben a nemzeti bíróságnak kell döntenie a nemzeti rendelkezések alapján; lásd e tekintetben általában a nemzeti bíróságok azon kötelezettségéhez, hogy az irányelveknek megfelelően határozzanak és így a közösségi jogot hatékonyan érvényre juttassák, Griller, S. „Direktwirkung und richtlinienkonforme Auslegung” in: Eilmannsberger, T./Herzig, Gl. (szerk.), *10 Jahre Anwendung des Gemeinschaftsrechts in Österreich*, Bécs, Graz 2006., 94. o.

54 — A C-243/08. sz. Pannon GSM ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-4713. o.) 42. pontja; a C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ügyben 2004. április 1-jén hozott ítélet (EBHT 2004., I-3403. o.) 22. pontja; a C-168/05. sz. Mostaza Claro-ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-10421. o.) 22. pontja; a C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lizing Zrt. ügyben 2010. november 9-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-10847. o.) 43., 44. pontja; a C-472/10. sz. Invitel-ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet 22. pontja; Eidenmüller, H., Faust, F., Grigoleit, H. C., Jansen, N., Wagner, G. és Zimmermann, R., „Towards a revision of the consumer acquis”, *Common Market Law Review*, 2011., 1093. és azt követő oldal; uő. „The Common Frame of Reference for European Private Law – Policy Choices and Codification Problems”, *Oxford Journal of Legal Studies*, 28. kötet, 4. sz. (2008), 677. o., valamint Basedow, J. „Der Europäische Gerichtshof und das Privatrecht”, *Archiv für die civilistische Praxis*, 210. kötet (2010), 173. és azt követő oldal, kifogásolják, hogy a minimumharmonizációs megközelítés nem járult hozzá lényegesen az európai magánjog egységesüléséhez. Emellett a szerződési feltételek tisztességtelenségének ellenőrzését a nemzeti bíróságokra bízták, amelyek ennek során nemzeti követelményekre és elvekre támaszkodtak. A tisztességtelenség ellenőrzésének jelenlegi helyzete nem kielégítő, mivel hiányoznak az egységes vezérfonalak. Néhány szerző ezért azt javasolja a Bíróságnak, hogy olyan referenciaszövegek alapján, mint például a közös referenciakeret („Common Frame of Reference”) alakítson ki európai követelményeket, hogy az Unió egészére kiterjedően biztosítsa a gyakorlat egységét a tisztességtelenség ellenőrzését illetően, így különösen von Bar, C. „Die Funktionen des Gemeinsamen Referenzrahmens” in: Schmidt-Kessel, M. (szerk.), *Der Gemeinsame Referenzrahmen*, München 2009., 26. o.; és „Gemeinsamer Referenzrahmen für europäisches Schuld- und Sachenrecht”, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2005., 165., 168. o.

55 — A C-76/10. sz. Pohohtovosť ügyben 2010. november 16-án hozott végzés (EBHT 2010., I-11557. o.) rendelkező részének 3. pontja, a C-472/10. sz. Invitel-ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet 27., 30. pontja.

56 — Lásd a jelen indítvány 65. és azt követő pontjait.

a) Az érvényes árkiigazítási feltétellel szemben támasztott alapvető követelmények

77. A 93/13 irányelv 5. cikkében szereplő átláthatósági követelmény értelmében az írásba foglalt feltételeknek világosnak és érthetőnek kell lenniük, továbbá ha egy feltétel értelme kétséges, akkor a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezés az irányadó. E követelmény szolgálja a 93/13 irányelv fentiekben vázolt célkitűzéseinek megfelelően a fogyasztók érdekeinek megfelelő védelmét, valamint a szabad belső piac előmozdítását.[57] Nem vitatott, hogy a jogvita tárgyát képező gázszállítási szerződések általános szerződési feltételeikben nem tartalmaznak semmilyen rendelkezést az áremelés feltételeiről, módjáról és mértékéről, csupán az AVBGasV 4. §-ára való hivatkozást. Ugyanakkor e tekintetben az AVBGasV 4. §-a sem tartalmaz közelebbi rendelkezéseket, a gáz vételezésére vonatkozó érvényes árak tekintetében mindössze az általános tarifákra és feltételekre utal, amelyek csak a nyilvános közzétételt követően lépnek hatályba.

78. Az ilyen homályos rendelkezés a fogyasztó számára általában már azért sem átlátható, mert szövege szerint csak az érvényes árakra vonatkozik, az esetleges áremelésekre azonban nem. Mindenesetre kétségesnek tűnik, hogy az átláthatósági követelmény esetleges megsértésén változtathat-e a tény, hogy a nemzeti ítélkezési gyakorlat – mint azt a Bundesgerichtshof előzetes döntéshozatalra utaló határozatában kifejti – az ilyen rendelkezésből a gázellátó vállalkozások áremelési jogát vezeti le, mivel az AVBGasV hatályának megfelelően ez a rendelkezés csak a tarifális fogyasztókra vonatkozik, és ezen túlmenően a fogyasztók számára valószínűleg nem felismerhető, hogy mikor és milyen feltételekkel megengedett az áremelés. Erre tekintettel a fogyasztó valószínűleg nem tudja ellenőrizni egy áremelés jogosságát, mivel az éppen ezt a jogterületet érintő ítélkezési gyakorlatról gyakran nem tájékozott fogyasztó számára valószínűleg nem felismerhető, hogy milyen követelményeket kell támasztani a gázellátó vállalkozás áremelésre vonatkozó érvényes követelésével szemben.

79. Ezért kétséges, hogy a jogvita tárgyát képező árkiigazítási feltétel eleget tesz-e a 93/13 irányelv 5. cikke szerinti átláthatósági követelménynek.

b) Az átláthatósági követelmény korlátozása a fogyasztó javára szolgáló védelmi mechanizmusokkal

80. A kérdést előterjesztő bíróság erre vonatkozó okfejtése arra utal, ott sem feltételezik minden további nélkül, hogy az olyan feltétel, mint amelyet az alapjogvitában alkalmaztak, önmagában véve kellően átlátható lenne. A kérdést előterjesztő bíróság azonban azt kívánja tudni, hogy egy árkiigazítási feltétel nem átlátható voltát ellensúlyozhatják-e a fogyasztó javára szolgáló védelmi mechanizmusok, nevezetesen az, hogy az áremelést megfelelő időben közölni kell, és a fogyasztó kérheti az áremelés bíróság általi felülvizsgálatát, továbbá felmondhatja a szerződést.

i) i. A felmondás lehetősége

81. A kérdést előterjesztő bíróság a 93/13 irányelv melléklete 1. pontjának j) alpontjával és 2. pontjának b) alpontjával összefüggésben értelmezett 3. cikkének (1) és (3) bekezdése alapján felveti, hogy az átláthatósági követelmény megsértését a fogyasztó felmondásra való lehetősége ellensúlyozhatja.

57 — Van Gool, R., *Die Problematik des Rechts der missbräuchlichen Klauseln und die EG-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen*, Frankfurt am Main, 2002, 199. o.; Aubert de Vincelles, C., Anmerkung zum Urteil Pénzügyi Lízing, C-137/08, in: *Revue trimestrielle de droit européen*, 2011., 632. o.

82. A 93/13 irányelv 3. cikkének (3) bekezdéséhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontja az egyik olyan tényezőként, amelynek alapján egy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelennek minősülhet, azt a körülményt jelöli meg, hogy a feltételek feljogosítják az eladót vagy szolgáltatót a szerződési feltételek egyoldalú megváltoztatására a szerződésben feltüntetett és érvényes indok nélkül, anélkül, hogy itt utalás történne a felmondás lehetőségére. Mivel az AVBGasV 4. §-a nem nevesíti a gázellátó vállalkozás általi árváltoztatás indokait, e szabályból nem vezethető le az ellensúlyozás lehetősége.

83. Ugyanakkor más a helyzet a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 2. pontja b) alpontjának második mondata esetében, amely annyiban korlátozza az 1. pont j) alpontjának előírásait, hogy határozatlan időre szóló szerződések esetében nem utasítja el az eladó vagy szolgáltató feltételek megváltoztatásához való jogát, azzal a kikötéssel, hogy az eladó vagy szolgáltató köteles erről a másik szerződő felet vagy feleket ésszerű időn belül értesíteni, és hogy az utóbbi jogosult a szerződést azonnali hatállyal felmondani.

84. A Bíróság azonban nemrég az Invitel-ügyben 2012. április 26-án hozott ítéletében egyértelművé tette, hogy a szerződés teljes költségének módosítását előíró valamely szerződéses kikötés az 1. pont j) alpontja, valamint a 2. pont b) alpontja követelményeinek főszabály szerint csak akkor tesz eleget, ha a fogyasztó nem csupán a szerződés felmondására jogosult, hanem különösen a szóban forgó költség megváltoztatásának okát vagy módját is meg kell jelölni.[58] Ez az alapelv a Bíróság kifejezett rendelkezése szerint kivétel nélkül érvényesül, vagyis a 93/13 irányelv 3. cikkéhez kapcsolódó melléklet 2. pontja b) alpontjának második mondata értelmében vett határozatlan időre szóló szerződésekre is. Ezért nem feltételezhető, hogy az átláthatósági követelmény esetleges megsértését orvosolhatja a felmondás lehetősége. E szabállyal az irányelv alkotója pusztán az eladó vagy szolgáltató azon védendő érdekét vette figyelembe, amely szerint éppen tartós kötelmi jogviszonyok esetében nem várható el, hogy beláthatatlan ideig kötve legyen a korábban megállapodás tárgyát képező szerződési feltételekhez. A fogyasztó ugyanígy védendő érdekét az ilyen változtatásokkal szemben az eladó vagy szolgáltató megfelelő időben történő közlésre vonatkozó kötelezettsége és a fogyasztó felmondási lehetősége szolgálja. Többek között az eladó vagy szolgáltató megfelelő időben történő közlésre vonatkozó kötelezettsége biztosít a fogyasztó számára megfelelő gondolkodási időt, amelyen belül – akár más ajánlatok összehasonlításával – eldöntheti, tovább kívánja-e folytatni a fennálló szerződést a megváltozott feltételekkel, vagy más szerződéses partnert választ.

85. A melléklet 2. pontja b) alpontja második mondatában rögzített kivétel ezen értelmének és céljának megfelelően továbbá meg kell követelni, hogy a fogyasztó ne pusztán formálisan rendelkezzen felmondási joggal, hanem e jogát – megfelelő gondolkodási idő után – ténylegesen hatékonyan gyakorolhassa is. Az érdekek fentiekben bemutatott mérlegelésének megfelelően ugyanis a szerződési feltételt alkalmazó fél egyoldalú áremelésre vonatkozó lehetőségét csak az indokolhatja, ha a fogyasztó megfelelő védelemben részesül az arra vonatkozó lehetőség révén, hogy a szerződést e megváltozott körülményekre tekintettel ne folytassa. A kérdést előterjesztő bíróság által előadottakból azonban megállapítható, hogy az ilyen ténylegesen fennálló felmondási lehetőség hiányzott, csakúgy, mint az eladó vagy szolgáltató azon kötelezettsége, hogy az áremelést olyan megfelelő időben közölje, hogy a fogyasztó mérlegelni tudja a lehetséges alternatívákat. A gázpiac liberalizációja azonban még nem volt kellően előrehaladott, így nem állt rendelkezésre más gázellátó vállalkozás, amely a végső fogyasztó részére az alperes helyett gázt tudott volna szállítani. Az áremelések továbbá az AVBGasV előírásai szerint a közzététellel azonnal hatályba léptek, így nem csak a fogyasztó rendelkezésére álló, az irányelv által előírt gondolkodási idő hiányzott, de a szerződés olyan időben való felmondásának lehetősége is, hogy az áremelést még az esetleges felmondásig terjedő rövid időre se lehessen továbbhárítani.

58 — A C-472/10. sz. ügyben hozott ítélet 24. pontja, ebben az értelemben továbbá Rochfeld, J., „Clauses abusives, Liste réglémentaire noire et grise”, in: *Revue trimestrielle de droit civil*, 2009., 383. o.

86. Véleményem szerint abból a körülményből, hogy határozatlan időre szóló szerződéseknél az eladó vagy szolgáltató érvényes indok nélkül is módosíthatja a szerződést, nem vonható le az a következtetés, hogy nem jár káros következménnyel, ha egy szerződésmódosítást – például áremelést – olyan feltételre alapítanak, amely sérti az átláthatósági követelményt. Sokkal inkább két elkülönítendő esetkörről van szó: a határozatlan időre szóló szerződések esetén fennálló szerződésmódosítási jog – különösen az egyszer elfogadott árak emelésére való jog – már fennálló szerződést feltételez, amelyet csupán az időmúlás következtében megváltozott körülményekhez kívánnak igazítani. Ezzel szemben az átláthatósági követelmény különösen a fogyasztó választási szabadságát is érinti, aki számára – a fenti érvelésnek megfelelően – a visszaélésektől védő megfelelő szabályok létrehozásával lehetővé kívánják tenni, hogy más tagállamokban szolgáltatásokat vehessen igénybe, és árukat vásárolhasson, hogy így fokozatosan egy közös belső piac jöjjön létre. Az átláthatósági követelmény tehát különösen a szerződéskötés időpontját érinti. A fogyasztó ugyanis általában éppen a szerződést megváltoztató feltételeket alapos vizsgálat alá veti, hogy ily módon meggyőződjön a különböző ajánlatok minőségéről. Erre tekintettel magyarázható a 93/13 irányelv melléklete 2. pontja b) alpontja második mondatában a határozatlan időre szóló szerződésekre vonatkozóan előírt különleges szabály: ha a szóban forgó irányelv elfogadásakor csak a határozatlan időre szóló szerződések esetében, és csak az ott felsorolt további feltételekkel tartották elfogadhatónak a szerződésmódosítást, úgy ebből *a contrario* következik, hogy az ilyen eljárás más szerződéstípusok esetében nem elfogadható. Ezzel összhangban állnak a Bíróság által az Invitel-ügyben kifejtettek is, ahol a Bíróság kifejezetten egyértelművé tette, hogy a fogyasztó olyan helyzetben kell, hogy legyen, hogy előre láthassa a szolgáltatással összefüggésben felmerülő költségeket. [59]

87. Meg kell tehát állapítani, hogy valamely nem átlátható feltétel akkor is a 3. cikk (3) bekezdéséhez kapcsolódó mellékletben szereplő felsorolás hatálya alá tartozik, ha a fogyasztó felmondási joggal rendelkezik.

ii) ii. A bíróság általi felülvizsgálat lehetősége

88. Az átláthatósági követelmény megsértését, különösen árkiigazítási feltétel esetében, ugyanúgy nem ellensúlyozhatja, hogy a fogyasztó a nemzeti jogrend szerint az áremelés bíróság általi felülvizsgálatát kérheti. Ez ellentmondana a 93/13 irányelv 5. cikkében rögzített értékelésnek, amely szerint a nem egyértelmű rendelkezések a feltételeket használó fél terhére esnek. Ebben az esetben viszont a fogyasztót terhelné a pereskedés számára nem belátható kockázata, valamint az ezzel járó költségkockázat. A fogyasztó hatékony védelme csak azzal biztosítható, ha lehetővé teszik a számára, hogy az áremelés jogosságát a szerződéses előírások alapján maga ellenőrizze.

iii) iii. Záró értékelés

89. A fenti értelmezés azonban nem fosztja meg az eladót vagy szolgáltatót jogaitól. Határozatlan időre szóló szerződés esetén továbbra is rendelkezik a szerződés rendes felmondásának lehetőségével. Igaz ugyan, hogy adott esetben a felmondási idők és a szerződés fennmaradásának tartamára neki magának kell finanszíroznia az őt érintő – például a szállítói költségeinek növekedése következtében előálló – áremelkedéseket. Ez azonban olyan kockázat, amelyet a 93/13 irányelv előírásai értelmében neki magának kell viselnie. Ez különösen azért nem tűnik méltánytalannak, mert ezt a következményt a nem átlátható általános szerződési feltételek alkalmazásával maga okozta.

59 — A 2012. április 26-án hozott ítélet 28. pontja; Vigneron-Maggio-Aprile, S., i. m., 158. o., szintén kifejezetten rámutat az előzetes felülvizsgálat és összehasonlítás lehetőségének szükségességére.

90. Ebben az összefüggésben nem releváns az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban található azon megfontolás, hogy az AVBGasV már az irányelv elfogadásakor ismert volt, és emiatt azt kellene feltételezni, hogy azt nem kívánták kifogásolni. [60] E tekintetben nem szabad megfeledkezni arról, hogy a 93/13 irányelv hatálybalépésének időpontjában még csak kevés tagállam, így például Németország, Hollandia és Portugália rendelkezett a tisztességtelen feltételekre vonatkozó részletes törvényi szabályozással, más tagállamok viszont, így például Írország, Olaszország és Belgium egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan, így nyilvánvaló volt, hogy a tagállamok nemzeti jogalkotásában a 93/13 irányelv alapján részben átfogó módosításokra lesz szükség. [61]

91. Közbenső következtetésként tehát megállapítandó, hogy a 93/13 irányelv 5. cikkében előírt átláthatósági követelmény megsértését nem küszöböli ki, ha a nem átlátható feltétel alapján végrehajtott áremelést a fogyasztóval kellő időben közlik, vagy ha a fogyasztó az áremelés bírósági felülvizsgálatát kérheti és/vagy a szerződést felmondhatja, akkor sem, ha határozatlan időre szóló szerződésekről van szó.

5. A jogvita tárgyát képező feltétel felülvizsgálata a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében szereplő átláthatósági rendelkezés figyelembevételével, különös tekintettel az A. mellékletre

92. A fentiekben kifejtettek ugyanúgy érvényesek a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése szerinti átláthatósági követelmény tekintetében is.

93. A 2003/55 irányelv A. melléklete a) pontja utolsó bekezdésének szövege egyértelműen rámutat arra, hogy a szerződési feltételeknek nem csak tisztességesnek kell lenniük, de előzetesen ismertetni is kell azokat. Ez – mint a 93/13 irányelv esetében is – azt tükrözi, hogy a földgáz liberális és a verseny előtt nyitott belső piacának előfeltétele a szerződési ajánlatok tárgyszerű összehasonlítása már a szerződéskötés előtt, mint ez a d) pont háztartási fogyasztókra vonatkozó szabályaiból következik is. A melléklet c) pontjának szabályai értelmében már ekkor is rendelkezésre kell, hogy álljanak az érvényes árakra és tarifákra vonatkozó átlátható információk.

94. Ezzel szemben az A. melléklet b) pontja a 93/13 irányelvben a 3. cikkhez kapcsolódó melléklet 2. pontjának b) alpontjában említett határozatlan időre szóló szerződések esetét szabályozza, amelyekről gázszállítási szerződések esetében rendszeresen szó van. Az irányelvalkotó e különbségtételére tekintettel még kevésbé tűnik elfogadhatónak, mint a 93/13 irányelv hatálya keretében, hogy az átláthatósági követelmény megsértését, különösen az árváltoztatási jog keretében, a fogyasztó felmondási lehetősége, illetve a bírósági felülvizsgálat lehetősége ellensúlyozza. Ezért először is az ismétlések elkerülése érdekében utalok a 93/13 irányelv átláthatósági követelményének hatókörére vonatkozó megfelelő okfejtésemre. [62]

95. Éppen az A. melléklet b) pontjának hatálya keretében azonban feltételezni kell a tényleges felmondási lehetőség, valamint azon lehetőség egyidejű fennállását, hogy a fogyasztó egy másik, kétség esetén kedvezőbb szolgáltatótól tudjon gázt vételezni. Ebben az összefüggésben különös figyelmet kell szentelni a 2003/55 irányelv 3. cikke (3) bekezdésének, amely kötelezi a tagállamokat olyan intézkedések meghozatalára, amelyekkel megelőzik, hogy a fogyasztókat kizárják a gázellátásból. Éppen az ellátásból való e kizárás következne be azonban, ha áremelés esetén a fogyasztókkal szemben a felmondás ténylegesen fenn nem álló lehetőségére, illetve ténylegesen nem lehetséges szolgáltatóváltásra hivatkoznának. Az ellátó vállalkozás ezzel szemben olyan áremeléseket érvényesíthetne, amelyek jogosságát a fogyasztó nem tudná ellenőrizni, de azokkal a máshonnan való gázvételezés lehetősége alapján nem tudna mit szembeállítani.

60 — Lásd ott a 30. pontot.

61 — Lásd a Bizottság jelentését COM(2000) 248 végleges, i. m., az „Egyéb megjegyzések”, a) pont alatt.

62 — Lásd a 69. és a 70. pontot.

96. A fentiekből következik, hogy a 2003/55 irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében szabályozott átláthatósági követelmény megsértését sem lehet azzal ellensúlyozni vagy orvosolni, ha valamely nem átlátható feltétel alapján megvalósított áremelést a fogyasztóval kellő időben közölnek, vagy ha a fogyasztó az áremelés bírósági felülvizsgálatát kérheti és/vagy a szerződést felmondhatja, vagy attól elállhat.

6. Összefoglalás

97. Ezért javaslom az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdést akként megválaszolni, hogy a 93/13 irányelv 5. cikkében és a 2003/55 irányelv A. mellékletével összefüggésben értelmezett 3. cikkének (3) bekezdésében szabályozott átláthatósági követelmény megsértését nem ellensúlyozhatja sem az eladó vagy szolgáltató általi megfelelő időben történő közlés, sem a fogyasztó felmondási lehetősége vagy a bíróság általi felülvizsgálat lehetősége.

C – *Az ítélet hatályának esetleges korlátozásáról*

98. Végül az alperes és a német kormány azon felvetésére térek ki, amely az ítélet hatályának korlátozására irányul, az alperes javaslata szerint az ítélet meghozatalát követő 20 hónapos időtartamra, a német kormány szerint az ítélet meghozatala után létrejövő szerződéses viszonyokra.

99. E tekintetben rá kell mutatni, hogy a Bíróság a Meilicke-ügyben 2007. március 6-án hozott ítéletében megerősítette állandó ítélkezési gyakorlatát, amely szerint az előzetes döntéshozatal keretében hozott ítéletei az értelmezendő közösségi jogi szabály hatálybalépésig terjedő visszaható hatállyal bírnak, mivel a Bíróság általi értelmezés tisztázza az adott szabály hatályát és jelentőségét, amely szerint azt a hatálybalépésének időpontjától alkalmazni kell, illetőleg alkalmazni kellett volna. A Bíróság ebben az ítéletében továbbá ismételten rámutatott, hogy ezen időbeli hatály korlátozása csak kivételesen, az általános jogbiztonság szempontjára figyelemmel lehetséges, ha ellenkező esetben jóhiszeműen létrejött jogviszonyok megkérdőjelezésére kerülne sor. [63]

100. A Bíróság korábbi ítélkezési gyakorlatából megállapítható, milyen feltételek fennállása esetén lehet ezt feltételezni: ennek értelmében a Bíróság az érdekeltek jóhiszeműségére és az állam súlyos működési zavarának ellenkező esetben fennálló kockázatára vonatkozó két alapvető feltétel teljesülése esetén dönthet e korlátozás mellett. [64] Véleményem szerint a jelen ügyben e két feltétel nem teljesül. Ebben az összefüggésben nem hagyható figyelmen kívül, hogy az alperes magánjogi vállalkozás, még ha a vállalkozás jelentős hányada állami szervek tulajdonában is van. Már ezért sem lehet szó a fenti értelemben vett súlyos zavarokról. Ez annál inkább így van, mivel az AVBGas-t időközben más jogszabályi rendelkezések váltották fel, így már emiatt sem tekinthető szükségesnek az ítélet időbeli hatályának korlátozása, sőt, ez ténylegesen teljesen megfosztaná hatályától az ítéletet. Továbbá nem állapítható meg, hogy a két szerződő fél mennyiben alakította szerződéses viszonyát az áremeléshez való joghoz kapcsolódó jóhiszemű bizalom alapján. Lehetséges, hogy az alperes bízott abban, hogy külön szerződéses megállapodások nélkül is érvényesíteni tudja majd az áremeléseket. A 93/13 irányelv 5. cikkében szereplő, a fentiekben részletesen ismertetett szabályra tekintettel azonban, amely szerint nem egyértelmű feltételeknél kétség esetén a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezést kell választani, [65] ez a bizalom nem képezi védelem tárgyát.

63 — A C-292/04. sz., Meilicke és társai ügyben 2007. március 6-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-1835. o.) 34. és azt követő pontja.

64 — A C-57/93. sz. Vroege-ügyben 1994. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-4541. o.) 21. pontja; a C-372/98. sz. Cooke-ügyben 2000. október 12-én hozott ítélet (EBHT 2000, I-8683. o.) 42. pontja; a C-402/03. sz. Skov-ügyben 2006. január 10-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-199. o.) 51. pontja; a C-184/04. sz. Uudenkaupungin kaupunki ügyben 2006. március 30-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-3039. o.) 55. pontja; a C-290/05. sz. Nádasdi-ügyben 2006. október 5-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-10115. o.) 63. pontja és a C-313/05. sz. Maciej Brzezinski-ügyben 2007. január 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-513. o.) 56. pontja.

65 — Lásd a 80. és a 81. pontot.

101. Az ítélet hatályának korlátozásáról a fentiek alapján nem lehet szó.

VII – Végkövetkeztetések

102. A fenti megfontolások alapján azt javasolom a Bíróságnak, hogy a Bundesgerichtshof előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő választ adja:

1. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 1. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e szabály értelmében „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések[nek]" csak olyan rendelkezések tekintendők, amelyek jogszabály alapján vonatkoznak a szerződő felek személyi körére és az általuk megkötni kívánt szerződéstípusra, és e tekintetben nem releváns, hogy e törvényi vagy rendeleti rendelkezések kógens jellegűek, vagy azoktól a felek eltérhetnek.

2. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 3. cikkének (3) bekezdéséhez kapcsolódó melléklet 1. pontjának j) alpontjával és 2. pontja b) alpontjának második mondatával összefüggésben értelmezett 3. és 5. cikkében, valamint 3. cikkének a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. június 26-i 2003/55/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv A. mellékletének b) és/vagy c) pontjával összefüggésben értelmezett (3) bekezdésében rögzített átláthatósági követelmény megsértése akkor is fennáll, ha biztosított, hogy a gázellátó vállalkozás a fogyasztóit mindenféle áremelésről megfelelő időben előre tájékoztatja, és a fogyasztók felmondhatják a szerződést, ha a velük közölt megváltozott feltételeket nem kívánják elfogadni.